

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGI
3 AYDA BİR ÇIKAR

YIL : 5 SAYI : 21 CİLT : 5 ARALIK, OCAK, ŞUBAT 1969

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Teknik İşler :
BAYRAM HERGÜNER

Yönetim Merkezi :
Bahçelievler, Emek Mahallesi,
75. cı Sokak No.: 61, D: 5
Ankara

*

Dizildiği ve basıldığı yer :
ŞAFAK MATBAASI

*

ABONE TARİFESİ :

Yıllık Abonesi : 12 TL.
Yabancı Memleketler : 40 TL.

İLAN TARİFESİ :

Dergimizde yayınlanacak ilanların
Tam Sayfası 1000, Yarım Sayfası
500 TL. dir.

*

Gönderilen yazılar ve resimler basılsın veya basılmasın iade olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazılarda gerekli düzeltmeleri yapmaya yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılardan doğacak her türlü sorumluluk çe virene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak gösterilmek şartıyla başka yerde yayınlanabilir.

İÇİNDEKİLER

- Gençlerin Görevi **İzzet AYDEMİR**
Cem Sultan **Dr. Vasfi GÜSAR**
Abhazların hayvancılık
Tanrısı Aytar ve duaları Beygua **ÖMER**
Ülkücü Bir Adige **LU — C**
Bozulan Perhiz ve bir
Sesleniş **Şeref TERİM**
Perişan Göç (Şiir) **Uğur DİPŞOV**
Ümitlerin Ardından (Şiir)
NI — DUM — G —
M. MEFEVID
Koças **AŞIN HAZRET**
Bir Avuç Toprak **Dr. Vasfi GÜSAR**
Eski Adıghe (Çerkes)
Tarihi Özeti **Dr. Vasfi GÜSAR**
Çerkes yada Hükümet
şekli ve uygarlık düzeni
Ahmet Mithat HAGHUR
Kafkaslı (Şiir) **Batray ÖZBEK**
Kafkas Folklor Ekipleri **Cemal ARIÇ**
Yalnız Adam (Hikaye) **Tsey İBRAHİM**
Nartların Hikâyesi **B. HATIRHAN**
Çerkesler milletmidir ve
Demoklesin Kılıcı **Dr. Vasfi GÜSAR**
Aktüalite

Basıldığı Tarih : Şubat 1969

GENÇLERİN GÖREVİ

İzzet AYDEMİR

Bir toplumu ayakta tutan onun gelenek ve görenekleridir. Sosyal yaşantıları, gelenek ve göreneklerinin mükemmelliği ile Çerkes'ler dünya milletleri arasında en seçkin yeri işgal ederler. Bununla ilgili olarak dünyanın çeşitli ülkelerinde ün yapmış yazar ve Kafkasologların Çerkeslerin uygarlık ve sosyal yaşantılarıyla ilgili pek çok eserlerini zaman, zaman okuyucularımıza sunmuştuk. Bu yazarlar eserlerinde «SOSYAL YAŞAYIŞ ve UYGARLIK» konusunda en mükemmel örnek olarak bizleri gösterir ve bütün milletlerinde bu düzeye erişmesi yolunda temennilerde bulunurlar. Durum böyle olunca da ana vatan dışında, muhacerette yaşayan Çerkesler acaba uygarlık alanındaki bu kıymetlerini biliyor, onu muhafaza ve geliştirme yolunda çabalar sarfediyorlar mı? Ne yazık ki bu konuda iyimser olmamız mümkün değildir. Eilâkis zaman aleyhimizde çalışmakta, gün geçtikçe Çerkesler içinde yaşadıkları toplumun yaşantısına uymakta ve milli kıymetlerini yitirmekteyler. İşte bu amaçlarıdır ki son yıllarda Türkiye'de çeşitli bölgelerde kurulmuş olan Kafkas Kültür dernekleri, kültür alanında önemi küçümsenmeyecek çalışmalarında bulunmaktadırlar. Bu dernekler her ne kadar istenilen şekilde topluma verimli olamamakta iseler de yine de birçok bakımlardan etkili olmaya çalışmaktadırlar. Artık bugün Türkiye'de kamu oyununa kendini kabul ettirmiş bir Çerkes folklorü, kıyafeti ve müziği mevcuttur. Öyle ki bazı yerli dernekler mahalli isimler altında Çerkes kıyafet ve müziği eşliğinde folklor gösterilerinde bulunmakta, birçok Çerkes büyüklerini — Bunlar arasında büyük İmam Şamil de dahil — kendilerinden sayarak benimsemektedirler. Gerçi birçok kimse bu olayı üzüntüyle karşılamakta ise de, kanı-

mıza göre bundan gocunmak şöyle dursun kıvanç duymalıdır. Ankara, İstanbul ve Çerkeslerin toplu bulunduğu şehirlerde kültürel alanlardaki bu çalışmaların faydaları görülürken, Anadoludaki Çerkes köylerinde, genellikle orta, ve doğu Anadolu bölgelerindeki köylerimizde durum olumsuz bir yönde gelişme göstermektedir. Buralarda dil, gelenek, görenek ve folklorümüz bilerek veya bilmeyerek birçok dış etkilerle gerilemekte, günden güne yok olmaktadır. Bu etkenlerin en başında gerici akımlar gelmektedir. Bu çevrelere göre Çerkes milli oyunları, kızla erkeğin bir arada bulunmaları, armonik ile düğün yapılması islâmi düşüncüye aykırı, günâh ve kesinlikle yasaklanması gereken bir husustur. Birçok kimse; özellikle din adamı kisvesi ile köylerimize yuvalanmış bu cahil zümre milli benliğimize en büyük darbeyi indirmiş ve hâlâ da indirmektedirler. Bunun yanı sıra bilecek veya bilmeyerek köy düğünlerine ne oldukları belirsiz pekçok kimse davet edilmekte, kendiliklerinden gelenlere de göz yumulmakta, sonuç olarak da böyle bir ortama alışmamış olan bu kimseler çeşitli ahlâksızlık örnekleri vermektedirler. İşte bu ve buna benzer nedenlerle güzelim Çerkes düğünleri sarhoş güruhunun at oynatıp tabanca eğitimi yaptıkları meydanlara dönmekte, birçok kimse atılan serseri kurşunlarla ölmekte ve yavaş yavaş Çerkes düğünleri de tarihe karışmaktadır. Öyleki gerek gerici akımlar, gerekse diğer etkenlerle birçok Çerkes köylerinde armonikin yerini davul zurna almış, asil oyunlarımız da içkili sarhoş toplantılarına sahne olmuştur. Bu konuda söylenecek çok şey vardır. Fakat «Papaza kıızıpta orucu bozmak» yerine yarıya parmak basıp, ata yadığı milli oyun ve geleneklerimizi yaşatma yoluna gir-

melimiz, buna zorunluymuz da. Bu konuda en büyük görev genç ve aydın gençlerimize düşmektedir. Çeşitli zamanlarda kendileriyle yaptığımız konuşmalarda yapılacak işleri, tutulacak yolu belirtmekteyiz. Bunları bu sütunlarda bir kere daha dile getirmek te sakınca görmediğimizden tekrarlıyoruz:

1 — Çerkes düğünlerinin, kızlı erkekli bir arada yapılması hiçbir surette dini kurallara aykırı değildir ve olamaz. Eğer böyle bir husus olsaydı büyük İmam Şamil — ki aynı zamanda en büyük dini liderlerdendir — savaş öncesi ve sonucunda aynı şekilde Çerkes oyunlarının yapılmasına müsaade etmezdi. Bilâkis o her fırsatta bunu teşvik etmiştir. Türkiye’de düğünlerimizin islâmiyete aykırı olduğunu ileri süren cahil kimseler hiçbir zaman dini alanda İmam Şamilin seviyesine erişemeyeceklerine göre bunların ileri sürdükleri şey tamamen saçma ve çeşitli ard düşüncelere dayanmaktadır.

2 — Birçok köylerimizde Çerkes düğünlerinin kaldırılmasına düğüne çeşitli kötü düşüncelerle gelen yabancıların davranışları sebep olmaktadır. Bu amaçla bu gibi kimselerin düğünlere sokulmamasına çalışılmalıdır.

3 — Maalesef birçok gençlerimiz düğünlere içkili, sarhoş olarak katılmakta, gelişi güzel silâh atmaya bir hüner sayarak etrafı taciz etmektedirler. Bu gibi kimselere de engel olma yolları aranmalıdır.

4 — İktisadi nedenlerle bugün pekçok Çerkes köyünde armonik bulunmamakta bu yüzden de düğünler yapılamamakta veya yerini davul zurna almaktadır. Her şeyden önce köylere armonik temin etmek yolları aranmalıdır. Bu hususta derneklerimize iş düşmektedir.

5 — Kafkas dernekleri fırsat bulduca Çerkes köyleriyle sıkı ilişkiler kurmalı, milli oyunları, elbiseleri teşhir etmelidirler.

6 — Korku, başkî ve utanma gibi nedenlere ailelerce ana dili konuşmama yolunda çocuklara yapılan telkinlere son verilmelidir.

7 — Şimdiye kadar belirli merkezlerde sıkışık kalmış kültürel çalışmaların alanları genişletilmeli, her türlü yayım, plâk vs. köylere kadar iletilmelidir.

Bu ve buna benzer birçok problemle rimizin yürütülmesi ve gerçekleştirilmesi ancak aydın gençlerimizin el birliği ile çalışmalarını sonucu mümkün olabilecektir.

Ancak bunları yerine getirmeye çalışmakla milli benliğin yaşatılması mümkün olabilir. Aksi halde son günlerde kulağımıza gelen ve üzüntüyle izlediğimiz — Bazı gençlerimizin çeşitli yabancı ideolojilere hizmet ve bu amaçla bazı politik kuruluşlarda çaba sarfetmeleri — faydasız ve lüzumsuz eğilimlerin bize hiçbir yardımcı olmayacaktır. Kendi milli benliğinin söznüsü olduğu bir sırada, bunları bir kenara itip, yabancı ideolojilere hizmet etmek.. Bu yolu tutanları artık bizden saymak ne dereceye kadar doğru bir hareket olacaktır?

Gençlerimizin bizlere yardımcı olmalarını — her zamanki gibi — beklemekle daha ileri gideceğimize inanıyoruz.

İnsanlık bilimi ile uğraşanlarca da üstünlükleri kabul edilmiş olan Kafkas ırkına mensup ve aslında aynı kökten geldiğine şüphe olmayan Çerkes topluluğunun tarihi hayatlarında, geçirmiş oldukları bunca felâketler ve acı tecrübelerden sonra, yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi, ilkel hislerden kurtulmaları zamanının çoktan gelip geçtiği düşünülerek, hiç olmazsa, kendi aralarında gerekli anlayış ve saygılı davranışlara yönelerek, insanlık için örnek olabilecek güzel adet ve geleneklerine uygun bir şekilde sevgi ile saygı ile birbirlerine sarılmaları ve böylece herkese, kendilerinin, medenî bir seviyede bulduklarını açıklamış olmalarını görmek can ve gönülden en büyük temennimizdir.

CEM SULTAN

Dr. Vasfi GÜSAR

Osmanlı padişahları arasında ihtiras pek kuvvetli idi. Hânedan arasında da Padîşah olup başa geçmek en büyük istekti. Bu bakımdan düşünülmeyen antrikalar çeviriliyordu. Padişah olduktan sonra rakip olmalarını için bütün erkek akrabalar kardeşler hep birden zindana atılıyor, bir kaç saat sonra boğduruluyor, şüphe edilen öz çocuklar aynı akibete uğrattılıyor ve gerekirse babalar saltanattan uzaklaştırılarak sü-ründürülüyor, çarayda zindan gibi odalara hapsediliyordu. Bu uçsuz bucaksız geniş ülkede. Bir padişahın ölmesi (Hânedanı Ali Osman) dedikleri bu soy için bir felâket günü idi. Bu sralarda canını kurtarıp kaçanlar pek mutlu ve talihli idi.

O devirlerde saltanat değişikliği bir fâcia oluyordu. Şehzadelerini kimi Bizansa, kimi Anadolunun hücre köşelerine, kimi İtalyaya kimi İrana, kimi Mısıra sığınyordu. Mısır Çerkes Sultanlarına sığınan Osmanlı Hanedanına ilişkin şehzadeler hakkında Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı 1953 yılında Ankara'da basılıp yayınlanan ufak bir bülteninde bir hayli bilgi vermiştir bu konuda, içinde bir kısım Arapça ek bulunan bu bültende Osmanlı İmparatorluğu devrinde padişahların yerlerini ve gelecekle-rini başkalarına kaptırmamak için gayretleri, kardeşlerini, akrabalarını öldürtecek derecede kanlı olmuş memlekette zülumun, hunharlığın bir çeşidini yürek acısı belirtmiştir.

Osmanlı devletinde o zamanlar bir (saltanat kanunu) olmadığından bu devletin kuruluşundan başlayarak —Orhan Gazinin kardeşi Alaeddin bey müstesna— Osmanlı şehzadeleri ya bir isyân hareketi ya da böyle bir harekete geçecekleri ihtimali düşüncesiyle öldürülmüşlerdi.

Birinci Murat padişah olduğu zaman kardeşlerinden olup Rum Kantaküzin'in kızı Teodora'dan doğmuş bulunan şehzade Halil ile İspasya adındaki Rum kızından doğma şehzade İbrahim babaları Osman Gazinin ölümünden sonra, saltanat iddiasına kalkıştırlarsa da hemen yakalanarak öldürülmüşlerdi. O devirlerde yalnız isyan değil; babalarına karşı muhalefet edenler de bu cezaya çarptılmışlardır. Birinci Kosova savaşının sonunda, Murat Hüdâvendigar'ın Miloş Kapiloviç adında bir Sırp askeri tarafından şehid edilmesi ve Yıldırım Bayezit'in padişah olması üzerine bir kargaşalık çı-karılmasından korkulan Karesi (Balıkesir) sancağı beyi (Valisi) Şehzade Yakup Çelebinin boğulması olayı gibi Çelebi Sultan Mehmet kardeşi Emir Süleymanın oğlu Orhan Çelebinin ve ikinci Murat'da kardeşleri Yusuf ile Mahmud'un gözlerine mil çek-tirip Bursa'da veya kendilerine dirlik veril-en bir yerde oturtulmuşlardır. Birinci Murat'ın oğlu Savcı, ikinci Bayezid'in oğlu Selim sürgün edilmişler, Kanuni'nin büyük oğlu Mustafa'da Antrikalar, dolaplar sonunda Ocaklılar (Yeniçeriler) tarafından padişah yapılacaklar diye öldürülmüşlerdir.

Fatih Sultan Mehmet; eşkıden beri de-bir kanun çıkarmış ve bu kanunun bir mad-desi gereğince sultan olanlar bu (Fatih ka-nunu) na uymak için de kardeşlerini öldürtmüşlerdir. Fatih'in bu kanunundaki madde şöyledir: «Her kimesneye evlâdından saltanat müyesser ola. Karındaşlarından nizami alem için katletmek münasıptir. Ekseri üle-ma dahi tecviz etmiştir. Anılla âmîl olalar» (1).

Bu kanun Dördüncü Mehmed'in padişah olmasına kadar 180 yıla yakın devam et-

miş ondan sonra Hanedanın en yaşlısının Hükümdar olması usulu yer almıştır ki bu da birinci Ahmed'den sonra (1617) Şehzadeleri küçük olduğundan yirmi altıncı yaşında bulunan kardeşi Birinci Mustafa padişah ilân edilmiş ve bu suretle Babadan oğluna geçen saltanat uçlulu bozulmuştur. Ancak birinci Mustafa'nın hali (çektirilmesi) ile hükümdar olan sultan Ahmed'in büyük oğlu İkinci Osman; kendi sultanlık hakkına riayet edilmediği için sadaret kaymakamı ile şeyhülislamı görevinden uzaklaştırmıştır. Padişah ikinci Osman; Polonya şferine giderken yetişkin olan kardeşi Mehmed'i boğdurtmuş, Padişah dördüncü Murad'da kardeşlerinden Bayezit ile Süleyman'ı Revan seferi esnasında ve Kasım'ı de Bağdat seferi sırasında öldürtmüştür.

Dördüncü Murad Hükümdar olduktan (1648) sonra çocukluk devri geçince kardeşleri Süleyman ile Ahmed'i öldürtmek istedi ise de annesi Turhan Sultan'ın bu şehzadeleri himaye ederek bunları ölümden kurtarması yüzünden bundan sonra Hanedanın en yaşlısının hükümdar olması geleneği konmuştur ki bu gelenek 1923 Türkiye Cumhuriyeti devrine kadar devam edegelmıştır..

Osmanlı devletinde padişahların eli kanlı olarak saltanata geçmeleri gerçekten acıklı ve tiksindiricidir. Ancak kiminin padişah olması tesbit edilmiş olmadığından hayatta olan şehzadelerin ya ölüm korkusundan komşu devletlere kaçmaları ya da çevrelerindeki insanlar tarafından teşvik edilerek saltanat kavgalarına girişmeleri veya da saltanat ihtirası ile muhalefete kalkışı ile geniş ölçüde kanlı hâdişelere sebep olmuştur ki en korkuncu Osmanlı — Timurlenk savaşından sonra sultan Bayezit'in oğulları arasında on bir yıl sürmüş olan saltanat kavgaları esnasında şehzadelerin bir kısmı Bizansa, bir kısmı İrana, bir kısmı İtalyaya, bir kısmı da Mısır Çerkes sultanların ağıymışlardır.

Mısır sultanları yanına kaçanlar şehzade Süleyman'ın oğulları ile ikinci Bayezit'in oğlu Korkut ve şehzade Ahmet'in oğulları Süleyman, Alaeddin ve Kasım olmuşlardır.

Yıldırım Bayezit'in Ankara savaşında Timurlenk'e esir düşmesi üzerine büyük oğlu şehzade Süleyman padişah olmuştu. Süleyman; Edirne'ye baskın yapan kardeşi Musa Çelebi'den kaçıp İstanbul'a iltica etmek isterken (1410) yolda öldürülmüş ve bildiğimize göre iki oğlu ile bir kız kardeşi kalmıştı. Oğullarından biri Mehmet Şah Çelebi, diğeri Orhan Çelebi idiler. Bunlardan Mehmet Çelebi; babasının ölümünden epeyce sonra (1421) Darende de ölmüş ve Amasya da şehzadeler türbesine gömülmüştür. Darende o tarihlerde Mısır Çerkes devleti idaresinde bulunduğundan bu şehzadenin ne suretle orada bulunduğu belli değildir. Düşünülebilir ki Mehmet Şah Çelebi'nin Mısır'a kaçırılıp hudut da yerleştiğidir (2).

Emir Musa Çelebi'nin diğer oğlu Orhan Çelebi'ye gelince; babasının sağlığında kız kardeşiyle beraber Bizans İmparatoru (Manuel) e rehlin bırakılmıştır. Bir süre sonra Saltanat kavgalarından sonra padişah olan Murat; kardeşi olan Orhan Çelebi'ye mülk olarak verilen Bursa da oturttu. Bu esnada yanındaki cariyelerden biri oğlan, diğeri kız iki çocuğu olmuş, bilhassa erkek çocuğun haber alınırca öldürüleceği düşünülerek her ikisi de babalarının laları (köleleri) tarafından Mısır'a kaçırılmıştır. (Fatma'nın aşağı yukarı (1422), Süleyman'ın (1423) tarihlerinde doğdukları düşünülürse bu çocukların Mısır'a kaçırılışı babalarının ölümünden sonra olmuştur.

MISIRDAKI DURUMLARI

Bu iki çocuğun bir gemi ile Mısır'a kaçırıldıkları daha çok akla gelmektedir. Bu tarihlerde Mısır sultanı Barsbay (Elmemil El Eşref 1422 — 1438) idi. Barsbay her iki çocuğu sarayında kabul etti. Süleyman'ı kendi oğlu (Aziz Yusef)'e arkadaş yaptı. (Hund şehzade Fatma) yı de hareme yani kendi ailesi arasına yerleştirdi. Orada oturttu. Bu çocukların Kahire'ye getirildikleri yılları 1429 ile 1435 arasında olması ihtimal içindedir (3).

Bu esnada Osmanlı padişahı bulunan ikinci Murat; bunların kaçırıldıklarını öğrenince Barsbay'e bir kaç defa adam ve yazı göndererek çocukları istedi. Fakat Mısır qultanı; Osmanlı hükümdarlarının kardeşlerini ve akrabalarını saltanat iddia ederek gâile çıkarmalarından çekinerek kendi oğullarından başkasını öldürdüklerini bildiğinden bu iki çocuğu göndermedi, tahsil ve terbiyeleri için de öğretmen görevlendirdi (4). İkinci Murat, Barsbay'dan red cevabı alınca bunları —bilhassa Süleymanı— elde etmek için büyük bir para karşılığında çocukları Mısır'a getiren Lala (köle) yi gizlice elde etmek istedi ve o suretle onları kaçırmak için tüccar kıyafetindeki askerleri gemi ile Mısır'a gönderdi. Bunlar Reşid limanına gelerek demirlediler ve bir vasıta ile Kahire'de çocukları kaçırmış olan Lala ile görüşerek onu bol para ile kandırdılar. Lala bu çocukları Türkiye'ye kaçıрмаğı kabul etti.

Çocukların lalası bir sabah erkenden Süleyman ile Ablası Hund Şehzade Fatmayı alarak Nil nehrinden bir kayığa binip Reşid de bulunan gemiye götürdüler. Fakat hava rüzgârlı ve bozuk olduğundan gemi hareket edemedi. Sultan Barsbay; çocukların kaçırıldıklarını haber alınca çocukların öldürülecekleri korkusuyla çok üzüldü, kızdı. Tarihçi Tanrıverdi kitabında (qultanın bu kadar üzüldüğü hiç görülmemiştir) der. Barsbay hemen asker göndererek yakalanmalarını emretti. Reşid'e gelen askerler ile gemidekiler arasında silâhlı çarpışma sona Mısır askerleri tüccar kılığındaki Osmanlı askerlerini yakalayıp Kahire'ye getirdiler. Mısır Sultanı önce çocukları kaçıran lalayı idam etti. Diğerlerinin bir kısmını öldürttü, diğer bir kısmının ellerini kestirdi. Şehzade Süleyman'ı önce kendi şarayının bulunduğu Kaletulcerel (dağ kalesi) de burçlardan birinde hapsedti, sonra af ederek yine eskisi gibi kendi oğlunun yanına gönderdi.

Sultan Barsbay bir süre sonra evlilik çağına gelen Hund şehzade Fatma'yı Hükümdar ailesinden olduğu için prenslerinden bi-

rine vermek istedi, fakat sonra vaz geçerek vefat etmeden az önce kendisine nikâhladı ise de evlenmeden 1438 de vefat etti (5).

Hund Şehzade Fatma, bâkire olarak yeni hükümdar Melik Ezzahir Çakmak ile evlendi, kardeşi Şehzade Süleyman ise 1437 yılına kadar sarayda yaşadı ve Barsbay ölmeden az önce ve on beş yaşında iken vefat etmişti. Hund şehzade Fatma; Melik Ezzahir Çakmak'dan bir kaç çocuğu oldu işte de yâşamadılar. Büyük oğlu Ahmed 6 yaşında öldü, bundan başka üç çocuğu daha olmuş ise de hepsi 1449 yılında vebadan ölmüşlerdir. Hund (6); 1447 de hacca gidip hacı oldu Sultan Çakmak; 1450 yılının 25 aralık günü Hund'u boşadı. Hund Mısır ordusunda subay olan Barsbay Bücaşı ile evlendi. Ondan çocuğu olmadı. Sonra hastalandı ve epeyce yattıktan sonra 1455 de otuz dört yaşında iken vefat etti.

Şehzade Hund Fatma vefat edince pek çok miras bıraktı. Bunlar arasında on beş bin Mısır altını kıymetinde bir altın taçdır. Varis olarak annesi kocası ve bir de amca zadesi Fatih Sultan Mehmet vardı (7).

Bunlardan başka Mısır Çerkes qıltanlarına iltica etmiş olan diğer Osmanlı şehzadeleri vardır. Bunlardan birisi, babasına darılarak 1509 yılında Kahire'ye gelmiş olan Antalya (Teke) valisi ikinci Bayezid oğlu şehzade Korkut olup bir buçuk yıla yakın Kahire'de bulunduktan sonra babasıyla barışıp yine eski görevine dönmüştür. Mısır sultanı Kansavgur zamanında Korkut'un Kahireye gelişi ve kendisine yapılan üstün ilgi ve ikramlardan Mısır tarihçileri de yazı yazmaktadır.

Korkut'dan başka Mısır sultanlarına qırganlardan diğerleri de ikinci Bayezit'in oğullarından Amasya beyi (valisi) Şehzade Ahmeti'n üç oğlu Alaeddin, Süleyman ve Kasım Çelebilerdir. Bunlar Yavuz Sultan Selim'in padişah olmasını müteakip Mısır'a kaçmışlardır. Alaeddin; Sultan Ahmet'in ikinci oğlu olup yeni hükümdar olan Selim'in henüz İstanbul'da bulunduğu sırada Bursa dolayını işgal etmiş ise de Padişahın o

dolaya geçmesi üzerine kaçmış ve Yavuz'un gönderdiği birlikler Amasya'yı işgal edince Şehzade Ahmet; önce Mısır devletine ait olan Darende çevresine gelmiş, oradan Mısır Hükümdarı Kansavgur'a mektup yazarak kardeşi Yavuz Selimin saltanatı babasından zorla alıp onu İstanbul'dan kaçırdığını ve babasının Sazlı Dere de vefat ettiğini ve işitiğine göre babasının ölümüne kardeşi Selim'in sebep olduğunu bildirmiştir. Sultan Ahmet; Kansavgur'dan muvafık cevap almayınca İran Hükümdarı Şah İsmail'in idaresinde bulunan Doğu Anadolu'ya ve adları geçen üç şehzade de ayrı ayrı zamanlarda Mısır idaresindeki Suriye'ye kaçmışlar ve oradan da Kahire'ye gönderilmişlerdir (1512).

Bunlardan Süleyman 1513 de Kahire'ye gelmiş Bulak da ikamet etmiş ve Sultan Kansavgur ona kendi elbiselerinden bir sa. mur kürk hediye etmiştir. Kudus'ü ziyaret ettikten sonra yine aynı ayda Şehzade Ahmed'in diğer oğlu Alaeddin de Kahire'ye gelmiştir. Bunlardan pek yakışıklı olan Süleyman; üç buçuk ay ve Alaeddin dört ay kadar yaşamışlar ve her ikisi de o sıralarda (1513) Mısır'ı istila eden ve bulaşıcı bir hastalık olan Veba'dan ölmüşlerdir. Veba bu sıralarda Mısır'ı kasıp kavuruyordu. Sultan Kansavgur bütün Çerkes ileri gelenleriyle Hükümet erkânının katıldığı muazzam cenaze merasimlerine katılmış, kefaretleri için İskat yapılmış ve sahradaki Bucaşi'nin türbesine yanyana defnedilmişlerdir (8).

Şehzade Ahmed'in katlinden sonra 13 yaşındaki Kasım adındaki oğlunu lalası çıkararak Halep'e getirmiş ve oradanda bir süre kalmışlardı. Yavuz Sultan Selim ile Kansavgur'un arasının açılması üzerine Kansavgur Halep'de bulunan Kasım'ı gizlice Kahire'ye getirtmiş, Yavuz'la savaş başlayınca beraberinde Halep'e getirtilmiş ve Yavuz'a rakip olarak yeşil ve kırmızı ipekten yapılmış bir saltanat sancağı verilerek Sultan ilan edilmiş ise de bir fayda vermemiştir.

Merc Dabık savaşında şehid olan Kansavgur'dan sonra bir çok komutanlarla Mısır'a dönen Tomanbay; Kasım'ı da yanına alarak Kahire'ye getirmiştir. Matariyye muharebesinde yenilen Tomanbay beraberinde Said (Güney Mısır) e götürmüştür. Tomanbay'ın Sultan Selim tarafından idamı üzerine Kasım bir aralık kaybolmuş ve 1518 yılında Nil Asfar (şarı Nil) taraflarına kaçmış ve en sonunda Osmanlılar tarafından Berküyye'de yakalanarak öldürülmüş (9) Bucaşi'deki türbeye babasının yanına gömülmüştür. Kasım öldürüldüğü zaman on yedi yaşında idi. Suçsuz öldürülen Şehzade Kasım'ın cenazesi pek kalabalık oldu. Mısırlılar çok üzüldüler ve Mısır'daki Osmanlılar da hüngür hüngür ağladılar feci ölümü için.

Türkçe yazıda: (Defim bittikten sonra bunun başını kesip bir çekmeceye konup bunu kehyası vasıtasıyla Şam'da bulunan Sultan Selim'e gönderdiler» (10) yazılıyor ise de İbni Eyaş'ın aynı sahifedeki arapça metninde (Bunun şayia olduğunu) ve altına da (Alahu A'lem Bi Sıhhati Zâlik» yani bunun doğruluğunu Allah bilir (11) diye kaydetmektedir.

(1) Tarihi Osmani encümeni mecmuası ilâve nushası İstanbul 1330 (1914) sh. 27.

(2) Mısır Sultanları yanına iltica etmiş olan Osmanlı hanedanına mensup şehzadeler. İstanbul. 1953, İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Belleten, sh. 521.

(3) Aynı eser sh. 525.

(4) Aynı eser aynı sahife.

(5) İbni İyas tarihi Cilt 2 ş. 32.

(6) Khund fars dilinde hanım anlamına gelir.

(7) Yusef ibni Tangriberdi. Havadisulduhur. Sh. 361.

(8) İbni İyas, Bedayulzuhur fi vekayyilduhur, c. IV. sh. 306.

(9) Aynı eser C 5. sh. 32. 223.

(10) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Eseri sh. 535.

(11) İbni İyas tarihi C. 5. Sh. 32. 223.

Abhazlar: Hayvancılık Tanrısı Aytar ve Duaları

Yazan: Beygus ÖMER

Abhaz mitolojisinde Aytar, hayvancılık tanrısıdır. Hayvanları saldırlardan ve hastalıklardan korur, doğumlarını bolartarak onları çoğaltır, besler, ıslah bile eder. Çoban ve veteriner piridir.

Adı, Abhazcadaki Ay.ta-ra (Doğum - veren - tanrı) bileşik sözüdür. Süriyü bolca doğurtup çoğalttığından böyle adlanmıştır. Sanskritçedeki tanrı adı Indra da bundan olsa gerek. Aytara sözcüğü konuşmada Aytar şeklinde sadeleştirilerek de söylenir.

Yaylıma çıkan çoban, hayvanı kaybolan insan ve başkaları çeşitli nedenlerle Aytar'a çeşitli dualar ederlerdi. Bu gün bile bilinen bu dualardan birini, vezin ve kafiyesi en düzenli olanını burada sunuyoruz:

(Duanın Türkçesi)

AXİCE NİHUA

Yıxezgi xiçe Aytar,
Raxu-saaxu eyzırha,
Rxapxedzere azırha,
Baa xiç baa dalüraaayt,
Yiguauü bji aün yrahaayt.

Çoban Duası

Doğurmuşu da koru Aytar,
Doğurmamışu da koru Aytar,
Sürü-mürüyü büyüt,
Sayılarını çoğalt,
Kale bekçisi kaleden düşsün,
Onun (Gümm!) sesi evde duyulsun.

Buradaki son iki mısranın çoban ve sürü ile ilgisi kesin olarak belirmiyor olsa da bu ilgiyi bildirir gibi görünen şu anılar vardır; Abhazcada (Akua gi xila ytpup axa wara yzlawıxuartey) atasözü (kalede altın doludur amma sana nesi yarar) demektir. Düşünülebilir ki kale içi serveti altın, kale dışı serveti hayvancılık olduğuna inanılırdı. Abhaz mitolojisindeki birçok kahramanlar da çobandı; bunlar en ünlü kraliçler ve prenseslerle küfüv idi ve onlarla evlenirdi, Olabilir ki avcılık ve çobanlıktan başka bir servetlenme yolu olmayan çağlarda çobanlık en şerefli meslekti. Altının servetleştiği sonraki çağda da hayvan serveti altın servetinden üstün tutulması uzun süre çirkinleşti. İkisi de bekçi olan (Çoban) ve (Kale bekçisi) arasında üstünlük rekabeti varlığı galiba. Öyleyse, söze konu iki mısradan denmek istenen şudur:

«Kale bekçisi kalesinin üzerinden çevreyi gözetlerken, değerce de, miktarca da kale içi servetinden üstün ve dolayısıyla çoban da kale bekçisinden şerefce üstün olduğunu gözüyle görerek şaşkınlığından ve kıskançlığından bayılıp kaleden yere düşsün».

Abhazlar, Aytar şerefine yılda bir kutsal şölen verirlerdi; bu şölene aytarnihua (Aytar duası) ve yapıldığı nisan ayında Aytarmuz (Aytar ayı) derlerdi. Nisan başında yapılan bu kutsal merasimin günü — sınırlı ki — ayın ilk pazartesi günü idi. Bu şölen bugün artık bırakılmış ve yalnız hatırası kalmış bulunmaktadır.

Aytarın eskiden bütün Kuzey Kafkas yerlilerince de kutlanmış olması ihtimali vardır. Yukarıda değinildiği gibi, kale dışındaki hayvancılık — ve tarım — servetinin kale içinin altın servetinden üstün tutulması adeti Kuzey Kafkas yerlilerinde de vardı gibi görünmektedir. Nitekim, Kuzey Kafkaslıların Skythe adıyla anıldıkları çağda — İ. Ö. VI. yüzyılda yaşayan Skythe Filozofu Anaxarsis, kendisini sarayına saygı ile davet eden Lidya'nın ünlü kralı Krezüs'e gönderdiği mektupta: «Lidya kralı, Yunanlıların örf ve adetlerini öğrenmek için Yunanistan'a geldim. Altına ihtiyacım yoktur. Skythe bölgesine daha mükemmel olarak dönmek mutluluğu bana yeter. Bununla beraber, sizinle görüşmek için Sardes'e geleceğim» demesi de aynı yola çıkar. Anaxarsis Yunanistan'ın büyükleri ile ve bu arada Solon ile de görüşmeler yapmıştır. Solon prensiplerini Kafkasya da, Anaxarsis getirmiş olmalıdır ve Kafkas Abhazları — genel olarak çerkesler — bu prensipleri sosyal sistemlerinde halen muhafaza etmektedirler. Bunlar ve Aytar hakkında daha geniş yorumlar başka bir yazımızda sunulacaktır.

Ülkücü Bir Adige

Nalo Zaur, dan çeviren: LU—C

Adige kültürüne katkıda bulunmak amacıyla Tsağue Nuri, nin Türkiye'den Kaberdeye gelmesi yarım asır oluyor. Noguma Şora gibi Nuri'nin yaşantısı da iyilik ve yiğitliklerle doldudur. O ülkücü kişinin anne ve babası «İstanbul yolculuğu» sonucunda ana vatanı bırakıp Türkiye'ye göç etmeleri nedeniyle Nuri Türkiye'de dünyaya geliyor. Öğrenimini İstanbul'da yapan genç idealist, İstanbul Üniversitesini birincilikle bitirmiş (!) bu başarısı sebebiyle de üzerinde ismi yazılı bir altın saati ödül olarak almıştır.

Adigelerin bilinçsizliklerine, bir yazıları bile olmayışına dayanamıyarak onların gözlerine bilimin ışığını tutmak amacıyla 1913 yılında dedelerinin vatanına dönmüştür. Çarlık devrinde Nuri çok eziyet çekti. Bak-san da bulunan din adamları okulunda Adigece ve güzel sanatlar okutmaya başlamıştı ki «Dini baltalıyor, öğrencileri gavur yetiştiriyor» gibi suçlamalarla okuldan kovuldu.

Nuri ümidini kesmemiş, evinin bitişiğinde bir odayı sınıf haline getirerek yoksul Adige çocuklarını okutmaya başlamıştır. Fakat onun muarızları yine boş durmamış, Nuriyle alay ederek hizmetlerini küçük göstermek istemişler okuma odası için de «Tsağue'nin üniversitesi» demekten geri kalmamışlardır. Ne yazık ki bunu yapmakla Nuri'yi daha çok değerlendirmişlerdir. Çünkü bugünkü Kabardey yazarlarından Şocentsku Aliy bu üniversitede okuyanlar arasındandır.

Tsague bununla yetinmemiş ayrıca Arap harfleriyle bir Adige alfabesi hazırlamış ve birçok kitaplar yayınlamıştır.

Kabardey de ilk defa Adigece gazete çıkaran Nuri'dir. Gazetenin ismi (ADİGE SESİ) idi. Bu gazetede Kabardeyde yaşayış, Adige tarihi üzerine yazılar ve Adige gelenekleri, dünyadaki önemli olaylar, Ata sözleri, eski halk şarkıları vs. yer alıyordu.

Nuri'nin ideali ancak daha sonraları gerçekleşti, Ş. Aliy, Çelberd Hasan, Borikoy Tute vs. ile birlikte bugünkü Adige alfabesinin esasını kurup, kitap yayınlamak, öğretmen yetiştirmek için yapılan çalışmalarda çok önemli rol oynadı.

Nuri iyi insan olmakla beraber talihliyide. Ömrü boyunca Kaberdeyde gerçekleşmesini hayal ettiği pekçok şeyi görmek mutluluğuna erişti.

Adigeler onu hiçbir zaman unutmayacaklar.

NOT: Bu yazı Nalçıkta yayınlanan VEGUNE BZU (Çayır Kuşu) adlı Çocuk dergisinden alınmıştır.

Bozulan Perhiz ve

Bir Sesleniş

Yazan: Şeref TERİM

Varlığı ile öğündüğümüz değerli mecmuamızda sık sık Kafkas lehçelerinden alınmış bazı kelimelere, cümlelere raslanmaktadır. Gözümüze çarpan bu kabil kelime ve cümleler bir Kafkas'lı olarak alâkâmızı çekiyor ve birazda bizi hoşlandırıyor. Ancak, Çerkes'lerin bazı kabilelerine ait olan bu lehçelerde bulunan kendine mahsus bir takım seda farklarının layikiyle belirtilememesi yüzünden okunması ve anlaşılması güç olmaktadır. Bunun sebebi ise, bilindiği gibi, elde bu lehçelere göre uygulanabilecek ortak bir alfabenin bulunmamasıdır. Esasen, Çerkes'ler bu hususta ötedenberi talihsizdirler, bilhassa göçmen olanlar vaktiyle kendi memleketlerinde hür yaşadıkları devirlerde bile (bazı kabileler müstesna) O zamanki yaşayış şartlarına göre, kendilerini iç gâlelerden ve dış tehlikelerden koruyabilmek için devamlı olarak didinme ve savaşıma halinde olduklarından çok önemli olan bu meseleyi ele almak fırsatını pek bulamamışlardır. Daha sonraları, ana vatani terk etmek zorunda kaldıkları zaman da dağıldıkları dünya milletleri arasında çeşitli sebeplerle böyle bir imkânâ sahip olamaduktan başka, yüz yıllara varan geçmiş zamanların karanlıkları içinde yavaş yavaş güzel ahlâk ve geleneklerini, dillerini ve hattâ müstesna bir özellik taşıyan millî karakterlerini bile kaybetme derecelerine düştükleri üzüntü ile görülmektedir.

Bir millet hayatının var olması ve devam etmesi ise dillerinin ve yazılarının

mevcut olmasına bağlı bulunduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

Haber aldığımız göre, Kafkasya da bu mesele, bu gün için bir dereceye kadar ele alınmış durumda bulunduğu ve bir takım spşyalist 'cumhuriyet ve muhtariyetlere ayrılmış bulunan Kafkas milletleri meyanında Çerkes'lerin de kendi ülkelerinde kendi dilleriyle kültür müesseselerini kurmalarının mümkün olduğu anlaşılmalıdır. Kafkas milletlerinin tarihi, hayatı göz önünde tutulursa herşeye rağmen bu kadarının bile mümkün olması şükranâ şayan bulunmaktadır. Ancak gerek Ana vatanda ve gerekse dış memleketlerde bulunan Kafkasyalıların, bilhassa Çerkes'lerin kültürlerini buldukları ülkelerin resmi lisanlarına göre ayarlamak zorunda bulduklarını unutmamak lâzımdır. Esasen, lisan ve yazı mevzuu bilindiği gibi, bir felsefeye, ilme ve bir tarihe dayandığından yazı ve dil bahsinde ne fertlerin dâvası, ne de keyfi hükümü ile iş görülemeyeceği belli olan bir şeydir. Çünkü lisanı tamamlayan yazı, mensup olduğu kavimlere şayan mal olduğundan, şüphesizki böyle bir metâ elde edebilmek için uzun zaman akıl yormaları gerekir, böyle olunca da, bir yazının kurulması veya düzeltilmesi veya değiştirilmesi ancak kavminin rızasıyla seçilecek, lisan ilminden anlayan veya hiç olmazsa bu işlerle bir dereceye kadar uğraşmış kimselerden kurulu bir topluluk tarafından yapılmasını gerektirir.

Göze çarpan diğer hususta, mecmuamızda sözü geçen bu lehçelerin, tetkikinden anlaşılacağına göre, bazı sayın yazarlarımızın, bu kelime ve cümleleri, şahsın mensup buldukları kabile dillerini esas tutarak, Çerkes dili diye okuyuculara sunmaktan hususi bir zevk duyduklarının görülmesidir. Halbuki, Çerkes'lerin bir çok kabilelere ayrılmış buldukları ve dillerinin de mühim bir kısmının birbirine uymadığı bilinen bir keyfiyet olduğuna göre, acaba, Çerkes diye kimlere denir ve Çerkes'çe diye lense edilmesi en uygun olan Çerkes lisanının hangi kabileye veya kabilelere ait olduğu keyfiyettir.

Kanaatımızca, bu hususta tam bir sarahtatın mevcut olması çok faydalı olacaktır. Zira, yanılmıyorsak, meselâ, Şapsığ, Ubuhun, Ubuh ise Kabardeyin, Kabardeyde adetleri (10) ları aşan Çerkes topluluğuna mensup diğer kabilelerin lisanlarını anlamamaktadırlar. Şu halde, bu kabile lehçerinden herhangi birini Çerkesçe olarak ele alındığı takdirde tabiiyle, hakikat ifade edilmiş olmaz. Esasen, Çerkes lâkabı topluluklara mal olmuş, genel bir unvan dan ibaret olup bu bakımdan bu adın yalnız bir kabileye mal edilmesi mümkün değildir. Gerçek böyle olunca, yapılacak iş bu hususa ,yani, Çerkes'lik ve Çerkes dili mevzularında, sayın yazarlarımızın şahsi kaptislerden sıyrılarak, daha doğru bir ifade ile, yazılarının içinde zaman zaman yer verdikleri bu gibi kelime veya cümlelerin hangi gurup Çerkes lehçesi olduğunu sarahtatla kaydetmek suretiyle okuyuculara yanlış bilgiler vermekten kaçınmalarıdır. Nitekim, diğer bir çok yazarlarımız bunu pek haklı olarak böyle yapmaktadırlar.

Çerkes kabileleri arasına bir takım karışık hisler, fena ve soğuk etkiler yaratması çok muhtemel olan bu davranışlar hiç bir zaman doğru değildir, nitekim, aşağı yukarı bütün kabileler arasında yekdiğerine karşı gerekli analiz ve gerçek samimiyeti göstermemeleri ve maalesef her gu-

Perişan Göç

Uğur DİPŞOV

Perişan bir göçmenim,
Kafkasta ayrıldığımdanberi,
Mahvetmiş dedemi
Vatansızlığın hüznü
Çileli ağıtlarla geçmiş
Ninemün günleri
Unutmamış kutsal topraklarını,
Hür dağların esirleşen kadını
Gülmemiş ölünceyedek yüzü.
Darmadağınık etmiş
Göç bizi
Arap, a Rum, a
Ona, buna hizmet ederek
Dost, tanıdıklar
Bizi terkederek
Yitirmişiz birbirimizi.
Uğur getirmemiş
Göç bize.
Kurtuluş istiyorsak
Eğer kardeşler
Yeniden kucaklaşsın bizimle
Kucaklaşsın Kafkaslar,
Dönelim öz ülkemize..

rubun kendini başka bir açıdan görmek gafletine düşmüş bulunmaları da bu yüzden.

Gerçi, insanlar da, yaradılıştan, kendilerini beğenmek ve üstün görmek hali vardır, bazen bu hal işte böylece, topluluklara da musallat olur. Medenî olan ve olmayan bütün dünya milletlerinin kendilerini en üstün ve en asil saymaları da bu yüzden değildir? Filhakika, insan, tarihini tetkik edenler görürler ki, eski kavimler arasında münasebetler olmakla beraber, hiç bir kavim komşusu bulunan diğer bir kavmin lisanını öğrenmeye tenezzül etmemiştir. Her bir kavim kendine bir ululuk

MEŞBAŞE İSHAK ŞUMAFKO

Kuzey Kafkasya'da Adige bölgesinde, Şaşefij köyünde doğmuştur. 1951 yılında Maykop Adige Padegoji okulunu bitirdikten sonra Moskova'daki Maksim Gorki enstitüsünden 1956 yılında mezun olmuş, bilâhère yine Moskova'da ve 1960 yılında yüksek öğrenimini tamamlamıştır.

Öğrenimini tamamladıktan sonra kendi bölgesine dönen yazar, orada «Heku Ga. zetey» de çalışmaya başlamış ve Maykop bölgesi yönetim kurulunda görev alarak oranın sekreterliğini yapmıştır.

Meşbaşe İshak esaslı olarak 1951 yılındanberi Adige edebiyatı üzerinde çalışmaya başlamıştır ve halende çalışmaktadır. Bu amaçla Adige toplumunun dertleri, meseleleri ile ilgilenmekte, bunlara çözüm yolu aramaktadır. Yazı hayatı dışında bu gibi kuruluşlarda görev almaktadır.

Çerkesçe ve Rusça yazdığı eserleri Maykop, Krasnodor, Moskova'da basılmış ve çoğu yabancı dillere çevrilmiştir. Şimdiye kadar 11 tane büyük eser veren yazar özellikle Kafkasya dışındaki Çerkesleri konu olarak ele almakta, onların ana vatanlarına dönmeleri yolunda çağrıda bulunmaktadır. Başlıca eserleri arasında: Güçlü insanlar, Dünya, Yeni şarkılar, Yıldızlar yabancı dillere çevirisi yapılanlardır.

En son eseri, «Pşinaltır» (Şiirler) 181 sayfalık bir eser olup genellikle Çerkeslere seslenmektedir. 1964 yılında Maykopta basılmıştır.

Yazarın biyografisinin çevirisini de yaptığımız bu şiir kitabından aldığımız bir şiiri okuyucularımıza sunuyoruz.

İlerki yayınlarımızda yazarın diğer eserlerinden örnekler vereceğiz.

verdiği halde komşularına nefretle ve iğrenerek bakmaya alışmışlardı. Meselâ, İsrail oğulları kendilerine Allahın sevgilisi bir kavim gözü ile baktıkları gibi, eski milletlerin en medenileri sayılan Yunanlar dahi Yunan olmayan insanların kâffesini barbar, yani, vahşi diye adlandırıyorlar ve hakaret ederlerdi, bu güne kadar çok eski hallerinde kalmış olan Çinlilerle vahşi halde bulunan bazı Afrika ve Amerika kavimlerinin çoğu, insan adını ancak kendilerine yakıştırıp, komşuları olan sair kavimlerin hepsine köpek, domuz, kurt gibi adlar vermekte ve onlara böyle bir gözle bakıp, belki de

kendilerinden de daha iyi olmaları mümkün olan öteki insanlara nefret ve iğrençlik gösterirlerdi, komşuları hakkında böyle bir fikir ve muamele de bulunan bir kavim, onların lisanını tahsile tenezzül etmesi ve hele onları kendileriyle bir kökten geldiğini farzedipte lisanları arasında münasebet ve benzerlik aramaya özenmesi, ancak, erişebilecekleri medeniyet derecesiyle ölçülebilir.

Şimdi, bu hakikatlar karşısında varacağımız netice ne olmalıdır? Esasen, bende sözlerimi, işte bu maksatla bu kadar uzattım.

ÜMITLERİN ARDINDAN

Meşbaşe İshak'tan çeviren: Ni-Dum-G.

Ejdamımın geçmiş kötü günleri,
Gök gürültüsü sinemde şimdi,
Egemenlik için o ümitleri
Bir dünya savaşı kadar ağırdı.
El atınca kılıcımıza düşman sesiyle,
Geçiyor günlerimiz kin ve nefretle,
Dağ, taş kan ve barut kokuyor
Her yer alev, alev yanıyor.
Yarım yüz yılda az mezarlık mı?
İğrenç emellere taht oldu gitti,
Nice Çerkes kızı, gelini
İhtiras uğruna dul, yetim kaldı..
Aynı gün doğdu hepimize de
Ayırt etmeden o uğursuz günde.
Ayrı dilde olsak da bağrımıza saplanıyor
Göklere yükselen inilti ve ağıtlar,
Başka, başka ülkelerde otursak da
Gökdeki yıldızlar varlığımızdır ortaklaşa.
Ayrı da olsa dilimiz, dinimiz,
Bütün Çerkesler birdi yerimiz;
Onlar diyolar; Yoktur kitapta,
Nasıl olabilir öyle ya yoksa?..
Bu yolda saltanat olmaz sana yar (*)
Olur mu, orası yabancı bir yer.
Çerkes toplumunun yaşayışı gibi,
Düşünce ve ümitleri de ağırdı;
Öyle sesler geliyor ki kulağuma
Bir hançer gibi saplanıyor kalbime
Yabancıların acı sözlerinden utanıyorum,
Öyle ki ayakta bile duramıyorum
Ayıphyorlar uzak ümitlerimi bile,
İşte ben yaşantımı böyle getiriyorum dile.
Senin adını nasıl bu durumda,
Kabul ettirebilirim büyüyen çocuğuma,
Sen olmazsan onun nefes ahşında,
O nasıl yaşayabilir söyle.
Utamp, sıkılmadan
Senin yaptığını bana,
Kime söyleyebilirim dilim varıp da,
İşte bu yüzden senden söz edemiyorum çocuğuma.
Önceleri bir değilmiydi? Ümitlerimiz, düşüncelerimiz,
Öyle olmasaydı yaşayabilirdik, çarpabilirdiydi kalbimiz?
Peki öyleyse ne oldu şimdi,
Unuttun bütün bunları, Niçin terkettin bizi?..

(*) Osmanlı İmparatorluğuna muhacerretti kastediyor.

Bu sayımızda okuyucularımıza Kuzey Kafkasyalı Çerkes yazarların daha önceleri yayınladığımız hikaye, şiirlerine ilâveten bir Piyesini sunuyoruz. Bununla okuyucularımız Çerkes yayın türlerinden biri olan (Adige piyesi) hakkında da bilgi edinmiş olacaklardır.

K O Ç A S

(Dört perdelik Dram)

Yazan: Tsey İBRAHİM

Çerkesçeden çeviren : M. MEFEVİD

DRAMDA ROL ALANLAR

DEOYPS: Hatıkoyların preni, 45 yaşlarında.
GOŞEVNAY: Prensin 30 yaşındaki güzel karısı.
KOZ: Prensesin çirkin, yaşlı hizmetçisi.
SAS: Prensesin genç hizmetçisi.
BZIV: Prensesin komşusu, ihtiyar, çok zayıf bir kadın.
SİLAHŞÖRLER: Prensin genç ve yakışıklı adamları.
KOÇAS: Şapsıqların Hatkı ailesinden, 30 yaşlarında bir avcı.
TUĞUZ: Koçasın arkadaşlarından yaşlı bir Şapsıg.
HATIV: Koçasın arkadaşların genç bir Şapsıg, avcı.
Deopş, in kalabalık silahşör gurubu.
Koçasın avcı gurubu.
Prensesin hizmetçi kızları gurubu.
Adige ihtiyarları.
Adige kadınları.
Adige kızları.

— BİRİNCİ BÖLÜM — BİRİNCİ PERDE

(I sahne)

Koz, prensesin odasında ona yakın bir yerde, küçük bir tabure üstünde oturuyor. Diğer kızlar arkalarını duvara çevirmiş, hasırın üzerinde ikşer — üçer guruplar halinde el işleri yapıp duruyorlar.

Prensesle kızlar

Prenses — Sen kimden söz ediyorsun? O yağız atın üzerinde, koca bırıklı, ortadan boğulmuş tulumu andıran, attığı kurşun hedefi bulmayan, atından koparılıp alaşağı edilen prenten mi? (Gülüyor).

Koz — Hayır prensesim, ben ondan söz etmiyorum. Benim spüzünü ettiğim yiğidin altındaki at da yağızdır fakat, onun üstündeki delikanlı çok genç, oldukça yakışıklı, hem öyle kolay, kolay atından alaşağı edilecek soydan da değil. Sanki eğerin üzerine tutkalla tutturulmuş gibi, atının üzerinde durur prensesim. Ah, o ne gösterişli, ne yakışıklı bir delikanlı!

Prenses — Onu çok öğüyorsun, ona vuruldun her halde. Sen aşık olsan bile bu yaştan sonra, bu çirkinliğin ile seni kim sevebilir?

Koz — Nasıl olur prensesim Birişini sevmem için kuluna kim izin verir? Senden habersiz.. (İçini çeker.)

Prenses — Derin bir sevgiye tutulduğunu iç çekişin bana haber veriyor Koz eğer kabul edersen seni bizim çoban ile evlendireyim. Bir gözü kör, bir ayağı da topal, fakat çobanımız çok yakışıklı bir gençtir. (Gülerek) Ne dersin?

Koz — Prensesim bana kızmazsanız sizden bir ricada bulunmak isterim.

Prenses — (Gülerek) Hi, hi, hi, razısın öyleyse. (Yine gülerek) Gözün aydın. Siz birbiriniz için yaratılmışsınız billahi! Doğru değil mi kızlar?

Kızlar — (Birbirlerini dürterek gülüşürler) Kırk yıl arasanız birbirine bukadar uygun bir çift bulamazsınız. Onu çobana verin prensesimiz. Biz de onun düğününde bol, bol oynarız. (Kahkahalar).

Koz — Bir ricada bulunmama izin istemiştım sevgili prensesim.

Prenses — Söyle bakalım (Gülümser).

Koz — Prensesim bendeniz talihsiz ihtiyar bir kızım. Evlenmeği umutalı çok oldu. Bana gülmemenizi, benimle alay etmemenizi bilhaşa bizden diliyorum.

Prenses — Benden istediğin şey sadece bukadar mı?

Koz — Evet prensesim, evet. Size yalnız bunun için yalvarıyorum.

Prenses — (Gülerek) Bu yakarmaya değmez, ama yine de peki, mademki böyle istiyorsun, bundan böyle sana gülmem. Kalbini kırdımsa gücenme bana.

Koz — (Prensesin eteğini öperek) Sagol.

Prenses: — Balkonda, birbirleriyle şakalaşan atlıları seyredip otururken, insanların benim hakkında söylediklerini duydun mu, benim için neler söylüyorlardı;

Koz — Sevgili prensesim, sizin için iyiliğinizden başka ne söyleyebilirlerki?

«Ela gözlü prensesimiz, bize gökten bir melek gibi bakıyor» dediklerini duydum.

Prenses — Daha başka ne söylüyorlardı?

Koz — «Dünyada bizim prensesimizden daha güzel bir prenses yoktur» dediklerini işittim.

Prenses — Ya onu, atın üzerinde değilmişçesine atından al aşağı öden delikanlı kim.

Koz — O Koçastır. Şapsığ avcısı, özgür bir ananın doğurduğu, yiğit atak, durup dinlenmek nedir bilmeyen, avcıların avcısı, küçük Koçastır o prensesim.

Prenses — (sevinçle) kimdi o yağız attan yuvarlanan koca bıyıklı adam?

Koz — O koca bıyıklı adam mı? Vubuhların küçük prenslerinden, prens Karbeç dedikleri adamdır o.

Prenses — Prens midir o?

Koz — Hayır. Şapsığların prensi olmadığının siz de pekâlâ biliyorsunuz prensesim. Bununla beraber o, birçok prensle boy ölçüşecek kadar centilmen olduğu için, kendisini çekemeğen prensler de yok değil.

Prenses — Ne söylediğinin farkındamısın? Baldırı çıplak küçük bir Şapsığı, prenslerle bir mi tutuyorsun, kendini bilmez kız?

Koz — Bendeniz sorduğunuz şeye cevap vermekten başka birşey yapmış değilim ki prensesim.

Prenses — Kapat çeneni diyorum sana dişi köpek! (Bu sırada bir silahşör görtünür)

2. SAHNE

Silahşör — Akşamlarınız hayırlı olsun prensesim.

Prenses — (Yerinden kalkar gibi yaparıktan) Tanrının iyiliği üzerine olsun yiğitim, buyur. Nereden geliyorsun, prensimizden hayırlı bir haber getirdin mi ceylanım? Önce, Deoyp, m sağlığından söz et bana.

Silahşör — (Kızlara hitaben) Prenses bana gizli birşey söylemek istiyor. Bizi yalnız bırakmışınız? (Kızlar dışarı çıkarlar).

Prenses — (Homurdanarak) Söyle!

Silahşör — (İradesine hâkim olmaya çalışarak) Bana işkence ediyorsun ışığım.

Prenses — Ne demek istediğini anlayamadım zavallı yavrucuğum. Sana ne gibi bir işkencede bulunuyorum?

Silahşör — Her bakımdan, her türlü işkencede bulunuyorsun ela gözlü prensesim! Güzel, büyüleyici saçınla bana ümit verirken, parlak gözlerinle, zarif vücudunla aklımda başımdan aldığın farkında değilmişin? Prensesim? Beni çılgına döndürdün, geceleri gözüm uyku tutmuyor, senden uzak kaldığım sürece günler bana yıllar kadar uzun geliyor

Prenses (alaycı bir tavırla) — A benim zavallı yavrum sana ne oldu?

Silahşör — Söyle, söyle, benim güneş yüzü prensesim, gün gibi güzel yüzüne hayran, hayran bakarıktan seni dinliyorum. Konuş prensesim, senin kölen olayım.

Prenses — (Sert ve öfkeli bir davranışla) Seni kendini bilmez seni, Bunun için mi benimle yalnız kalmayı istedin? Bana bu saçmalıkları söylemek için mi kızları odadan dışarıya çıkardın? Başımın bağı bulunduğ prensin karısı olduğunu unuttun galiba baldırı çıplak herif! Böyle deli saçmalarında bulunacağına, prensin neler söylediğini bana anlattırsan daha akıllıca bir davranışta bulunmuş olursun.

Silahşör — Gittiğimiz yerlerde yüzümüzü güldüren, değeri küçümsenmeyecek ganimet ele geçirdik. Prens malına bir at sürüsü kattığını söylemem için beni size gönderdi; bir hafta sonra döneceğini, atlas yataкта onu sıcak sinene sarmak için hazır olmanı, en azından bir sene bir arada mutlu bir şekilde yaşamamız için dua ettiğini, size selâmını iletmemi söyledi. Prensesim bana ne oluyor, prensimi kuskanyorum, kalbim neden bu kadar yanıyor? Yoksa sizi herşeyden çok mu seviyorum altın prensesim?

Prenses (Sinirlenmemeye çaba sarfederek) — Silahşör, sen herhalde kendinde değilsin, kendine gel de neler saçmaladığını bir düşün bakalım.

Silahşör (Utanarıktan) — Ben mi, ben mi Prenses? Hiç.

Prenses (Gülerek) Nekadar yiğit nekadar atak olduğunu görüyor musun? Biraz önce kocamı boğacağını söylüyordun, şimdi ne oldu da titremeğe başladın? Prens adamaları arasında en çok güvendiği birisin, benim hakkındaki niyetlerini kendisine anlatırsam bu durumda neyine güvenebilirsin benim soylu silahşörüm? Prenses ne cevap vereceksin söyle bana bakalım?

Silahşör — Böyle söylemeğin prenses hazretleri, prens belki bana sizden daha fazla güven duyacaktır, Ona söyleyebileceğim pekçok şeyler olabileceğini herhalde siz de biliyorsunuz.

Prenses — Nedir bakalım ona söylemeği aklından geçirdiğin şeyler?

Silahşör Fındık ağaçlarının gölgesinde ,yaprakların hışırtısını dinleyerek, ufuk-taki bulutların kıpırdanışlarını seyrederek, aşktan, sevgiden tatlı, tatlı söz edip oturduğumuz, o akşamı hiç unutamıyacağım. Bunu öğrenirce kocanızın çok sevineceğini sanıyorum.

Prences — Bu sözlerinle aklını kaçırmış olduğunu anlatmış oluyorsun. Evet o akşamı ben de hatırlıyorum, yaptığımız bütün hareketlerin de öpüşmekten ileri gitmediğini çok iyi biliyorum. Sözüünü ettiğin kocama gelince seni ya gebertir, ya da Türklerle satarak ihanetinin cezasını verir. Böyle bir harekete girişmekle eline ne geçeceğini sanıyorsun?

Silahşör — Hatkıların küçük Koçaş, ının avcılarının arasına karışıp gidersem kocanı beni bulabilir mi? Fakat yine de bu sırları onun kulağına iletcek kimseler bulabileceğimi sanıyorum, prenses hazretleri.

Prences — A benim akılsız yigidim, neden kendini bukadar zora koşuyorsun? Bırak şimdi, böyle şeyleri düşünme, gel artık barışalım. İkimizde hiçbir şeyden haberi yok, yani bu konuda hiçbirşey bilmiyoruz. hiçbirşey yapmamış olalım olmaz mı?

Silahşör (Kabul ederek) — Prenses...Ben...

Prences — Şu halde barıştık... Konuşmamızda Şapsuglardan söz etmiştin. O mislikler şimdi nerede avlanıyorlar.

Silahşör — Deoyp, şin arazisi olan Ahin, in THAÇIĞMEZ, inde adamlarının avlandıkları yerde avlanıyorlar.

Prences — Bukadar yakındalar mı? (Biraz sustuktan sonra) Bu Koçaş dedikleri nasıl bir adamdır, Gerçekten yigit, yakışıklı, ünlü bir kişi midir? Sen onu hiç gördün mü?

Silahşör — (Kıskanarak) Şu sorduğun şeye bak! Koçaş ne yakışıklı, ne de Prenstir. Çarpık ayaklı, ufak, tefek, pısrık bir şapsuğdur. Fakat gerçeği söylemek gerekirse cesur ve usta bir avcıdır. Ama fakirdir. Zaten bir avcının nesi olabilir ki!

Prences — Hepçi bu kadarlık mıydı? Ben de onu yakışıklı, gösterişli biri sanıyordum. Bana ondan çok söz etmişlerdi, bayagı birşey sanmıştım onu... Haydi aslan yigidim, akşam oldu artık, iyi akşamlar.

Silahşör — İyi geceler ela gözlü prensesim. (Evden çıkmağa hazırlanırken)

Prences — Silahşör!

Silahşör — (Geri dönerek) Ne yapmamı emrediyorsun benim biricik ışığım?

Prences — Elimi öpmek alışkanlığında ya yigidim.

Silahşör — (Kendini tutamayıp, prensesin elini öper) P..Ren..Se: SİİM....

Prences — Yeter artık, yeter...Odamdan çık, bana Sas,ı gönder.

Silahşör — Şimdi gönderirim. (Odadan çıkar).

4. Sahne

Prences Yalnız

Prences — (Onunla alay ederek) Küçük budala... Ufak bir çıkarım sebebiyle kendisiyle yarım yamalak cilveleşmemi ciddiye alarak sayıklıyor... (Ama onun bana karşı olan bu sevgisinden faydalanabilirim. Benim için adam öldürmeye bile hazır. Geveze-lik edecek olursa onu susturmak işten bile değil).

(Sas içeri girer)

5. nci Sahne

Prensesle Sas

Sas — Beni mi işediniz prenses hazretleri?

Prences — Yatağımı ser, şu ayaklarımı da bir yıka!

Sas — Hemen şimdi, yatakları getireyim. (Odadan çıkar)

6. cı Sahne
Prenses Yalnız

Prenses — (Odanın içinde bir aşağı, bir yukarı gezindikten sonra minderin üstüne oturur, elini gövsüne bastırarak) Koças!.. Sen, Koças!..

İKİNCİ BÖLÜM

Sık bir orman. Kuş cıvıltıları, köpek havlamaları, silah sesleri ve bunlara karşan, gittikçe daha iyi işitilen avcılarının konuşmaları duyuluyor. Tuguz ile Hativ ortaya çıkıyorlar. Hativin omuzunda bir dağ keçisi görülüyor.

1. cı Sahne
Tuguz ile Hativ

Tuguz (Çevreye göz gezdirerek) Bunların otaga geleceklerini tahmin ediyorum. Keçi şuraya bırak. (Hativ keçiyi bırakır, Tuguz da inceler) Keçi taze... Gençlikte avcının da (Hativden söz ediyor) ondan geri kalır 'yeri yok. Keçinin ayakları çabuk ama, avcının gözleride ondan ağır değil ki.. Hemde çok usta bi ravcı. Bu kadar usta bir atıcı olduğunu rüyamda görsem inanmazdım. Senin yaşında böyle pireyi gözünden vuran usta atıcı bulmak çok güç, hatta imkânsız. Gerçeği söylemek gerekirse dünkü avcının bu kadar iyi bir nişancı olduğunu tesadüfe yormuştum. Fakat bugün tamı olduğum olay, yanıldığımı ortaya koydu. Sık atmıyorsun fakat atınca, da iyi atıyorsun. Hativ. İlağıma göre bugün sadece bir kez atın.

Hativ (Utanarak) — Atış yapmayı gerektiren pek az fırsat buluyorum.

Tuguz — Fırsat bulamadığını biliyorum oğlum, o kadar da öğrenme ama iyi bir avcı olacaksın. Gerçek avcı ormanda boşyere dolaşmaz, atışta acele etmez. Çok atmamak, fakat atıncada hedefi vurmak ormanda olduğu kadar savaşta da çok elzem olan birşeydir? Evet oğlum bu böyledir. (Yine çevreye göz atarak) Ne dersin buradan daha elverişli bir yer bulabilirmiyiz? Arkadaşlar eğer uygun bir yer bulursak kendilerine haber vermemi benden istemişlerdi... (Çevreye tekrar bakınarak) Buradan daha iyi bir yer bulabileceğimizi asla sanmıyorum. Zatengüneş de batmak üzere, biz de yorulduk. Ne dersin bir ışık çalalım mı?

Hativ — O halde ben bir ağaca tırmanayımda ışık çalayım, ne dersin?

Tuguz — Hele biraz ağır ol... (Birşeyler duymağa çalışır) Heyyy... Büyük bir av kovaladıklarına bahse girerim. Çok uzaklaştılar. Bir dinlesene, köpeklerin sesi bile çok zor işitiliyor. Arkadaşların geç dönmek ihtimali kuvvetli, onları beklemeyelim. (Oturuş ayakları bilyeleriyle ilgilenir) Neden ayakta duruyorsun? Otur diyorum sana. Burada ikimizden başka kimse yok, bizi kimse görmez, görse bile ayıplamazlar, çünkü ikimiz de avcıyız, aynı zamanda ikimiz de aynı derince de yorgunuz. Otur diyorum (Hativ Çerkes geleneklerine saygı gösterir.) Torbaları çöz, bize yiyecek birşeyler getir. Arkadaşlar bir kıtlıktan çıkmış gibi dönerler şimdi.

(Devamı var)

BİR AVUÇ TOPRAK

- 3 -

(Geçen sayıdan devam)

Yazan: Hazret A. AŞIN

Türkçesi: N. Karbeç

— Kendime güvenecek kadar cesur olmadığımı biliyorum, fakat sizi tanıdık-tan sonra burada, yanınızda oturabileceğimi bilmek bana güç verdi.

— O kadar çok mu istiyordun bura da oturmayı?

— İstiyordum.

— Siz gençler, hepiniz aynı okuldan yetişmişsiniz sanki.

— Hayır, Goşefij, o bildiklerinden de öğilim ben. İçimde olmayan şeyi söylemem ben.

Ne kadar çabaladımsa, inandıramadım onu içten olduğuma. Canım sıkıldı, o da anladı sıkıldığımı, çıkarken da dediği şu:

— Arkadaş olarak kalalım seninle.

«Arkadaş kalalım» keşfende beni kızın bu sözleri kadar acı gelmezdi bana bu dünyada. Arkadaş aramaksa niyetim, Hatgojkonun evine kadar niye gidecek mişim? Kıran mı girmiş köydeki arkadaş bolluğuna? Arkadaşlık başka şey, Goşefij'den istiyeceğim arkadaşlıksa, onun ne biçim bir arkadaşlık olması gerektiğini kendisi çok iyi bilir, ama söylemek istemez ki. Peki, hoşlanmadıysa benden, niye yakınlık gösterdi? Niye hoşlanacağım şekilde davran-sın Bir türlü anlıyamıyorum. Evet, düşünüyorum, yine anlıyamıyorum.

Giderken Hatgojko ile karşılaştım. Lafa tuttu beni.

— Hava bozuyor, — dedi göğe bakarak-tan, — yarabbi (yarebi) şimdiden baş-lan bahar.

— Dua fena şey değil, ama kuru duayla yaşamak ta bana göre yaşamak sayılmaz.

Erişemeyeceğim bir şeyin katiyen peşine düşmem. Ama, zor da olsa yapabileceğim geri kalmaz, bütün gücümle koşarım ona. Nasıl anlatsam şu an içimden geçen? Goşefiji beğenip peşine düştüm, biraz güçlük çekeceğimi anlamıştım, ama kızın böyle bir cevabıyla karşılaşacağımı ummamıştım. Böyle bir sonucu kafamdan bile geçirmemiştım. Hayır düşünmemiştim böylesini. İnsanın yüzüne bakınca nasıl çıkacağı az - çok anlaşılır, ben de Goşefijin umduğum gibi cevap vereceğini sanmıştım. Yanılmışım. İş bazan tam tersi de çıkabiliyor.

Günler geçip gittikçe, üzüntülerin yerini, yeni uğraşlar alabilmekte, umutsuzluklar kaybolup, insana yeniden bir güvenme gelebilmektedir. İlk konuşmamda olmadı diye, işi bırakmak doğru değil, yeniden sarılmak gerek buna. Kesin - kesin dönüşsüz bir çevirme sayılmaz kızın dedikleri, ama ben hemen pusup yerimde kaldım. Bu ani teklifim ya şaşırttıysa kızı?

Piyko ile konuşuyordum yine. Arkadaşız onunla, saklamaz benden hiçbir şeyi, söyler.

— Anladığıma göre işin olmuyor galiba, — dedi bana, — önemli değil, önemli değil, senden iyi damat mı bulacakmış Mehoş (Mexhnecs) lar bırakma peşlerini, Goşefijin ki, nazlanma, daha fazla peşine düşmen için.

— Niye, korkuyor mu?

— Niye korksun? Hatgojko saygı de-
ğer bir ihtiyar görünmeye bayılır. Mal can-
lısı da olsa, başlık gibi şeyler istemez, kö-
yü kendisine güldüreceğini sanma. Benim
söylemek istediğim o değil. Güçlük çekile-
rek elde edilen daha değerli olur, bütün
kızlar biçirler bunu, Goşafijde bilse fazla
sayılmaz, yirmisini aşkın kız, — hem dü-
şünecek vakti de bol, Tütün işinden ka-
zandığını az bulduğundan babası, daha
fazla kazanabileceği bir işe yerleştirmek
için üç aydan beri uğraşiyor. Hatgojko kı-
zın canı sıkılğa da dediğini yapmaktan
geri durmaz.

— Yumurtadan kıl çıkarırşın be, Pıy-
ko. Nereden öğrenirsin bütün bunları?

— Komşularıyum. Komşu haberleri
istesen de istemesende öğrenilir. Sana de-
yim, Sme], kızın yanına biriki gitmekle bu
işler olacaktı sanıyorsan, aldanırsın. Ben
Şıgotij (Csihuetij) e bir yıldır giderim.
kaç defa söz aldıysam da, hep caydı, şim-
di kışı kararlaştırdık aramızda, benden
başkasına gitmemeye söz verdi. Dostum,
kızları tanımamışsın sen, ıkınıp — şıkındık
ça büyürler. Böyle! Sen geriye çekilmez,
dayanırsan, başarabilirşın bu işi ancak.

— Dayan, yani bekle, değil mi?

— Beklemeden olmaz.

— Ya beklediğimle kalırsam?

— Korkma kalanlara sığmam diye
Dünya çok büyüktür, dostum. Üzerinde
durmaya değmez korktuğun şeyler. Aler'le
üçümüzü üç yüz hektar mısır bekliyor.

Doğru üç yüz hektar bizi bekliyor.
Hala kıştan beri duran makineleri temiz-
lemedik, tarlaya dökülecek yüz ton gübre
de duruyor. Tohumluk ta, toprak ta, ma-
kinalar da, biz de, — hepimiz hazırız, ye-
ter ki zamanı gelsin. Zamanın gelmesin-
de çok kalmadı, hektar başına kırk ton
mısır çıkarmakta kararlıyız, andıctık buna.
Bu kış kursta öğrendiklerimizi, tarlada
uygulamanın zamanı gelecek. Vay be, u-

zun kış gecelerini nasıl geçireceğimizi bil-
mezken, niye Goşefij'i tanımamışım. Hay-
ret yahu, aynı köyde doğup büyüyelim de,
birbirimizi tanımayalım ha? Kim bilir, de-
falarca yolda karşılaştık ta, birbirimizi ta-
nımadan geçmişizdir. Kim bilirdi, onu gör-
meyi, sesini duymayı bu kadar içten istiy-
ceğim onların geleceğini. Nerden bilebilir-
dim, nereye gitsem de köy kıyısındaki kı-
zın hayalinin önünden gitmiyeceğini? Ne-
reden bilebilirdim.. Farkına varmadan ba-
harın geleceğini, güneşin daha yakıcı olaca-
ğını, kırların çiçekleneceğini, suların ya-
taklarından fıskıracağını.

Goşefije gidesim tuttu. Fakat, ne uy-
durup gideceğim ona, bilmiyorum. Görür
görmez beni lappadak söylemeğe de şun-
ları diyeceği belli: «Nedir üzerine bu ka-
dar düştüğün? Çerkesçe olarak sana güzel
güzel söyleneni anlamıyor musun? Yoksa,
başka türlü mü söylemek gerek? Fazla git-
meden dursan iyi olur, senin için de, be-
nim için de iyi olur. Öyle boynu bükkük
bakma bana, sana yapabileceğim başka şey
yok. Dediğimi anlamadın mı, niye hala o-
turmak istersin böyle? Öyleyse hepsini a-
çıkça söyleyeyim, dinle, gözlerini de yaşart-
ma. Psetlixuem (şevgili) var benim, sen-
den iyi olğada olmasada, çok seviyoruz bir-
birimizi, değişmem onu hiçbir şeye. Baş-
kaları bilmemiş ne fark eder, her şeyi de
bilecek değiller ya? İnanmıyor musun? Bi-
raz daha otur da, bak bana, seni anlamam
için yalvar bana? Gençlerin yalvarışlarını
gördükçe, biz, kızlar uçarız. Biraz oturup,
biriki gülümsememle yetinip evine dön. Bo-
şuna yoruluyorsun, zavallı, acıyorum sana,
ama bir tek canım var, iki kişiye veremem
ya».

Pıyko gibilerine bayılırım. Öyleleri i-
çin bütün bunlar sıradan bir iş gibi, çabuk
tavlar, çabuk bitirirler böyle şeyleri. Bir
kıza gideceğinde Pıyko, ileri - geri düşün-
mez, şapkası dizlerinde, yakası çözüük, san-
ki sıcaktan patlıyormuş gibi, gidip, oturur.

Kapıdan kovsalar, bacadan girer, dediğini yapmadan dönmez. Onun kolay evlenebileceğini tahmin zor olmasa gerek. Kız «olmaz - yapamam» dese, aksine bahçeye çıkarır. Yok ben beceremem öyle şeyleri. Kendiliğinden ardıma düşüp gelme:... bana söz verip te caysa ne yapabilirim? Ken di insanlığını göstermiş olur, ona insanlık öğretecek değilim ya. O konularda tek söz olsun söyleyemem, bağırıp, çağırمام herşey kendiliğinden olsun isterim.

Ne yapmam gerek şimdi? Goşefiın ya nına gidecek miyim? Ne zaman bu kuruntulardan kurtulacağım, istediğim yere doğruca gidebilir olacağım? İyi ama, bana verdiği cevap ortada, ne yüzle çıkacağım şimdi karşısına? Utanıyorum, anlatılamıyacak kadar utanıyorum. Tarlada çalışmaya ne kadar da benzemiyor bu iş? Boşuna ustana Yereceb dün bana dememiş:

— Smel, çalışma konusunda yaman sın, çalışkansı, ama kızlarla konuşmak ta nasılsın onu bilmem.

— Kız konuğunda da yamandır o. utanğaç görüldüğüne bakma, - diyerek söze karıştı Pıyko, dediklerine kendisi de inanmasa.

— Yaman mı bilmem, ama kız lafı duydu mu yüzü kıpkırmızı oluyor.

— Lamba içindeki ampüllerin (şessiz iş yürütenlerin) parolasıdır o, diyerek Pıyko güldü.

Dedikleri umurumda değil onların. konuşabilirler, konuşmasalar patlarlar zaten. Benim asıl düşüncem köy dışındaki ev.

Traktör istasyonu, ormanın kıyısında küçük bir bina ile, makinaların sıralandığı üstü kapalı bir yer. Ev uzakta değil köyden. Dönüp bakıyorum, köy dışındaki evde ışıklar yakılıyor. Önce oturma odasını yaktılar, oturduğum odaya bakıyorum ben daha çok. Beklediğim çıktı, Goşefiın odası aydınlandı. Birinin girmiş olması lazım. İçer

de erkek konuştuğca Goşefiın güliyor, siyah saçları uzun örgülü, boynu yusuvarlak biraz soğuksa da ortalık, kısa kollu entari siyle, çoğunca başını yere eğmiş, oturuyor. Baktıkça, uzun kara kirpiklerinden gözleri süzülüyor, sözlerini tartarak konuşuyordu Kızıyor mu belli değil, şakalar da var sözlerinde. Kızdığında nasıl olur hiç düşünmemiştim. Öyle şeyleri gençlerin pek düşündüklerini sanmam. Önemli değil onlar, önemli olan evde oturandı. Kim acaba o şanslı kişi.

— Smel, biraz domino oynasak! - delikanlılardan biri söyledi.

— Olur, onun işi var, - Pıyko traktör sürücülerine çıktı.

Fayton arabası erkenden dönecekti, fakat ben dönmedim onunla. İstasyondan en son ayrıldım. Yolda fazla oyalandım, eve döndüm, şöyle bir silkinip uzandım. Evden çıkayım derken, köy çiftliğinin organizasyon işlerini yürüten genç kolunun sekreteri Bayzet bir çocuk yolladı bana.

— Sekreterliğe gel. Başkentten bir adam geldi, seninle konuşmak istiyor.

— Çok kalma, oğlum, - Annem peşinden söylemişti.

Başkanın odasına girdiğimde, tanıdığım esmer bir adam, yatık kıvrıkcık saçlı yüksek bir mekide anlaşılır şekilde başkanın masasında oturuyordu. Bayzet ile iki si usulca bir konuyu görüşüyorlardı.

— İşte, Smel'de traktöristlerden, - Bayzet dedi, fakat beni görmek için çağır tan adam şöyle başını kaldırıp bakmadı bile.

— Biz, o işin üzerinde bir gün uğraşınca çözebilmiştik ancak. Daha fazla diyebileceğim yok o iş için. - Sonra bana baktı. şakacı bir biçimde, çocuklarla konuşurken, takındıkları gibi yaparak gülmüsed. — İşler nasıl?

(Devamı var)

ESKİ ADIGHE (Çerkes) TARİHİ ÖZETİ

Yazan :
Şora Bakmurze NOGHUMUKA

Çeviren :
Dr. Vasfi GÜSAR

19

Dokuzuncu Bölüm

OSMANLI TÜRKLERİYLE KIRIM HALKININ ÇERKESLERİN KABARDİYA ÜLKESİNE SALDIRIŞI — ALBEK TAMBİY — PODKUMUK VE BAKSAN SAVAŞLARI — KABARDAY ÇERKESLERİNDEN REHİNLER TOPLANMASI — İSYAN EDEN MEŞUKA VE ÖLDÜRÜLÜŞÜ — PRENS ZAVURBEK — KIRIM PAŞASININ ÖLDÜRÜLÜŞÜ LİDER PRENS HATUJUKA — İŞGAL ORDUSUNUN KABARDİYA DA İMHASI — PADİŞAH ORDULARININ KUBAN ARKASI ÜLKELERE hücumu.

Kabardiyanın işgali ve İslâm dininin oralara yayılışı Kırım Hanı ; liderlik için kendi aralarında çekişen ve döğüşen Kabarday çerkes prensleri arasında çoğunluklarına rağmen yeterli bir liderin bulunmadığını görünce Osmanlı padişahına Kabardiya'daki karışık durumun hakiki şekillerini yazı ile bildiriyor ve bu çerkeslerle savaşmak için bir ordu gönderilmesini ve zaman geçmeden oraları istilâ etmesini istiyordu.

Padişah; Kırım Hanının bu isteğini kabul ederek ona büyük bir ordu gönderdi. Han; bu orduyu kendi ordusuna katarak Çerkeslerle savaşmak ve onların ülkelerini ele geçirmek üzere harekete geçti, orduları haber vermeden Kabardiya sınırına dayandı. Kırım ve Osmanlı ordularının varışı haberinden ürken çerkesler kısa bir süre içinde toplayabildikleri bir kaç bin muharripten ibaret orduları ile BAKSAN nehrine doğru yürüdüler.

Baksan'ın sol kıyısında yer aldılar ve düşmanın bulunduğu yerle kuvvetini öğrenmek için ordudan ayırdıkları bir askeri birliği ALBEK TAMBİY komutasında ileri gönderdiler. Bu komutan; PODKUMUK nehri kıyılarına vardı ve orada durdu. (PYATIGORSK - BEŞTAV) muntkasında bulunan

çerkeslere düşmanın geldiğini haber verdi ve kaçmalarını, ellerindeki mal ve malzemelerle bu muntkaman keşif ormanlarında saklanmalarını bildirdi. Bundan sonra ALBEK TAMBİY yürüyüşüne devam etti. söğü geçen PODKUMUK nehrinin sol kıyısına kadar geldi ve orada ordugâhını kurdu ve bir süre kaldı. Arada bir oradaki tepe (kurban - tümüleis) ye çıkar etrafındaki araziye görür ve düşman ordusunun hareketlerini izlerdi. Buarada Kırım ordusunun KUMA nehri kıyılarını ve bu nehrin kıyılarındaki boş evleri bir kaç gün rahatlamak için işgal ettiklerini anladı. Bu esnada Kırımlılar ellerine geçen her şeyi yakıyor, kılıç ve ateş ile alt üst ediyorlardı. Üç gün devam eden bir süreden sonra Kırım Tatarları ile Osmanlılar süratle bu çerkes ülkesi üzerine yürüdüler ve PODKUMUK nehri kıyılarına vardılar.

Komutan ALBEK TAMBİY bunu öğrenince düşmana karşı hareket eden kabarday Çerkes ordusuna döndü ve onlarla düşmana saldırdı. İki taraf bu nehrin kıyılarında çok kanlı bir savaşa başladılar. Çerkes ordusu kendinden çok malzemeli ve sayıca bir kaç misli üstün bulunan Kırım ve Osmanlı birleşik orduları karşısında BAK-

SAN nehri kıyılarına kadar geri dönmek zorunda kaldı. Burada da iki taraf evvelkinden çok büyük bir şiddetle savaşa tutu- tular. Bu savaşta çerkesler; hürriyetleri uğ- runda en kıymetli adamlarını kaybettiler, yenildiler ve teslim olmak zorunda kaldı- lar. Kırım Hanı mağlup olan çerkeslere İSLÂM dinine girmelerini emretti. Rahip- lerini ve papaslarını (şögen) öldürdü, Asâla- rını (dini baston) ayaklar altında kırdı, kut- sal kitaplarını yaktı. Bazı din adamları ve papaslar kaçıp dağlarda ve ormanlarda sak- landılar, geri kalan günlerini mağaralarda geçirdiler. Sonradan bu dağ mağaralarında bunların bazı dini kitaplarına rastlandı.

Bu zaferinden sonra Han; ordusunu bu memleket içine dağıttı, her eve atları- le beraber dört erkek koydu. Bunları yatır- mağa, yidirip içirmeye halkı zorladı. Sonra İslâm dini kaidelerini öğretmek için her köye (hable) bir İmam (Molla) tayin etti.

Prenslerle memleketin ileri gelenlerini (eşraf - Verk) ve sairenin çocuklarını rehin (emanet) alarak kendisi ile beraber götür- dü. Memlekette hâkimiyetini yerleştirmek ve durumunu da kuvvetlendirmek için her şehir ya da köyden bir erkeğin alınıp götü- rülmesini emretti. Böylece her yıl yanına yüz yirmi kişiden az olmamak üzere genç erkek topladı.

MESUKUE'NİN İSYANI

Büyüklerimizden bazıları derler ki; Kı-

rım Hanı Çerkesyada mal ve rehinler top- lanmasını bitirinceye kadar kaldı. Sonra BAKSAN nehri yanında büyük bir ordu (59) ile kendi yerine PAŞA rütbesinde bir (VEKİL) bıraktı. Arkasından Kırım'a döndü ve dönerken de yolunda PSIKHUABE (Pe- tigorsk) (Buna Beştav da derler) dolayın- da durdu. Halkını vergi ve haraca bağla- mak ve kuvvet kullanarak zorla onları is- lâm dinine sokmağa çalıştı. Ancak ayak- lanan MEŞUKUE, kendi adamları çiftçi köy lü arkadaşlarını Hana vergi vermeme- ye teşvik ederek isyân etti. Fakat Han; bunların karşı koymalarını affetmedi, isyânlarından ve inatlarından ötürü onlara işkencenin çe- şitlerini tattırdı. Bunun üzerine başkaldıran MEŞUKUE akrasından bir çete teşkil etti, başkanlığını üstüne aldı ve onlarla beraber kaçtı, dağlarda, ormanlarda uzun süre sak- landı. Hanın askerleri onu ele geçiremedi.

Han; MEŞUKUE'yi ele geçirmeye gücü yetmeyince adamlarından, yakınlarından ve çetesinin hisım ve akrabalarından bazıları eliyle kaçırılmasını ve işkence etmek sure- tiyle intikam alınmasını emretti. Sonra da budüşüncesinden vaz geçti. Bazı beylerin (verk) nasihatlarına uyarak her köyden bi- rer kişiyi rehin almağı yeter buldu. Bu re- hineler arasında MEŞUKUE'nin kız kardeşi de vardı. Memleketini bırakmadan önce kız kardeşi bu kaside (ağıt) yi söylemişti :

**Kardeşleşen yedi dağın kanlarını da akıttın
Şimdi bende kardeşim MEŞUKUE ile vedalaşarak memleketi bırakıp
uzaklaşıyorum**

**İçinde KUMA'nın aktığı ve yedi dağın yükseldiği yurdundan göçüyorum
Ben uzakta kaldığım ve Kırım (60) da oturduğum sürece
Tanrı MEŞUKUE'yi korur ve sağlığını da elbet (Birahk) bulur. (X)**

Bu kaçak asiler bir çok aylar dağlar ve intikam bağladı. Geceleri köylere saldırır, arasında saklandıkları yerlerde kaldılar. Fa-ateşe verir, evleri yakar, hayvanları yağma e- kat bir müddet sonra ileri gelen insanlarla der, yemek ve elbîqe almak için geceleri ev- anlaştılar, isyândan vaz geçtiler ve rahat dur- lere girer, daima onları bıkırtmak için çalışır dular. Fakat önyak olan MEŞUKUE inadın-zarar ve kötülüğün çeşitlerini yapardı. Yalnız da direndi, kız kardeşinin Kırım Hanına tes- bu akın ve saldırışlarında aynı yolu izlediği lim edildiğini bildiği için onların bu hareketi için bazı düşmanları ona pusu kurdular ve ni affetmedi ve hayatı boyunca onlara kin bir gün içinde saklandığı ormandan çıkmağa

çalıştığı sırada onu öldürdüler. Böylece onun içine saklanıp korunduğu dağ; o zamandan beri kendi adı olan MEŞUKUE adıyla anılır. Tuttuğu yolun konusuna da ABREK derler (Yani yurdu için çarpışan kahraman).

PRENS ZAVURBEK'İN ÖLDÜRÜLMESİ

Kırım ordusunun bir kaç yıl daha Kabarday Çerkes ülkesini işgallerinde bulundurduğu söylenir. Mallar belirtilen usul dairesinde toplanır. Bu esnada bir kısım halk İslâm dinine girmeyi kabul etti.

Diğer bir kısmı red ettiler Türk ve Tartarların baskısından korkarak eşki dini ibadetlerini gizlice yaptılar. Bu hal bu şekilde yıllarca devam etti. Bazı büyüklerimiz Kabardiyanın Kırım ordusu tarafından işgalinin yedi yıl sürdüğünü söylerler. Bazıları da iki misli sürdü derler. Çerkesler daha uzun süre dayanamadılar. Bir iş yapmak için harekete geçtiler.

O zaman Liderlik prenslerin en yaşlısı sıfatıyla ülkeyi idare eden kral KURGOKUE HATUJUKUE da idi. İşler bu suretle sürüp giderken (Besleney) mıntıkasında ordusu ile yerleşmiş bulunan Kırım paşasının öldürüldüğünü ve öldürenin de prens ZAVURBEK olduğunu açıklayan bir haber birden yayıldı. Hatâ karısı ile gizli münasebetlerde bulunduğu ve paşanın adamlarının intikam almak üzere kendisini öldüreceklerinden korkarak KUBAN nehri gerilerine kaçtığı şayi oldu. Kırım Hanı bu şayiayı duyunca BESLENEY halkını adı geçen prensi teslim etmekte zorlamak için hemen büyük bir ordu gönderdi. Komutanlarına da prensi teslimden kaçtıkları takdirde onları imha edip sonuna kadar perişan etmelerini emretti. Besleney çerkesleri, Hanın isteklerini yerine getirmekten başka çare bulamadılar ve Prens Zavurbek'i her yerde aramağa başladılar. Mürebbsi (Bifaque) ni kendisine gönderdiler. Bu da teslim olması için elinren geleni yaptı, yurduna dönmesi zorunluğunu, Hanın kendisini affedeceğini ve barışacağını söyledi ve daha da başka aldatıcı vaatlerde bulunarak onu ikna çalıştı. Kanaata getirdi.

Zavurbek'in ölüm cezasına mahkûm edildiğini ve öldürüldüğünü veya asıldığını söylerler. Başkaları da Kırım'daki Hanın yanına gönderildiğini belirtirler. Her halde bu olay; Çerkeslerin sonraki yıllar içinde uğradıkları karışıklıkların, zulümların, baskı ve işyanların başlangıcı idi.

KIRIM ORDUSUNUN KABARDİYADA İMHASI

Prens Zavurbek olayından iki ya da üç yıl sonra bir olay daha oldu. Büyük Kabardiya ordusuyla beraber yerleşmiş olan Kırım Paşası bir gün yeşil otlar ve çayırar üstünde piposunu içerken çevresinde aralarında Kral KURGOKUE HATUJUKUE da bulunan çerkeslerin büyükleri ile ve prensleri ile konuşurken çok kötü, bayağı ve son derece çirkin bir şey yaptı. Piposunu içip bitirdikten sonra onu temizlemeye ve pipoyu kral Kurgokue'nun başına vurmak suretiyle içinde kalan küllü de başının üstüne dökmeye başladı. Kral Kurgokue Hatujukue kendisine yapılan bu ağır hakaret ve ihânetten çok üzüldü ve kızdı. Fakat bu kızgınlığını gizledi, sükûnetini muhafaza etti, hiç bir şey yapmadı. Paşa ile vedalaşarak ayrılıp gitti. Evine varınca prenslerin bir kısmı ile milletin ileri gelenlerini topladı. Başından geçen olayı anlattı ve son kararını açıkladı : (Her neye mal olur sa olsun ilk fırsatta paşadan ve ordusundan kurtulmak).

Herkes fikrini uygun buldu ve dönmeyecek kararın aynı gece içinde tatbikinde anlaştılar. Bunun üzerine gece karantlığı başınca Kabardiyeli Çerkeslerinden her biri rastladığı ve gördüğü Türkleri ve Kırımlıları öldürmek görevini üstüne aldı. Bu vatani görevi yapmaktan kim çekinirse bu kötü ve utanç verici durumun sonucuna da katlanmalıdır. O da, korkaklık, utanmazlık ve hiyânete işaretle olan uzun püsküllü siyah takkeyi giymektir. Gece karantlığı bastırınca bütün Kabardiyeli çerkesleri tek bir adam gibi kalkarak kılıçları ile bu talancılara saldırdılar ve ha yatta tek bir kişi kalmamak üzere hepsini yok ettiler. Kırım Hanının âdet olarak eski geleneğe uyarak vergi ve rehinleri toplamak

üzere Kırımdan yolladığı memurlar Kabardiyaya varmadan, daha yol ortasında iken Kırım paşasıyla ordusunun sonucunu haber aldılar. Hana bu doğru haberi eleştirmek için büyük bir süratla Kırıma döndüler.

Han; bu haberi duyunca acıklı fecâatı na son derece kızdı. Olayı Osmanlı Padişahına haber vererek Kabarday çerkeslerini yok etmek için kendisine yardım etmesini ve derhal asker gönderilmesini istedi. Padişahı da kendisine iki, üç yıl sonra ALEGOT paşa komutasında bir ordu gönderdi. Han; bu orduyu kendi ordusuna katarak yanında

bir çok imam, kadı ve din adamları (efendi) ve hacılar, alarak Kabardiya Çerkes milletini kökünden yok etmek için hareket etti. Yolda bazı yerlerde mescitler ve kaleler inşa için de ara sıra duruyorlardı. Böylece Han; Karadenizi geçti, Kuban ötesi ülkeye girdi. Kılıç ve ateş zoru ile İslam dinini yaymaya çalıştı. Halkın bazısını işlâm dinine sokabilirdi, bir çok mescitlerle (Hacı kale) adıyla bu güne kadar eseri duran bir kale kurdu. Bu eserin bulunduğu yere (Hacı Teğoy) denilmektedir. Anlamı (Hacının uzunluğu)'dur.

X. UNCU BÖLÜM

KIRIM HANININ TEKRAR KABARDİYAYA SALDIRIŞI — KAN JALA DAĞI — CASUS KHALALIJ — KIRIM ORDUSUNUN YENİLİŞİ — ALEGOT KAYASI — KIRIMLILARIN İKİNCİ SALDIRIŞI VE KIRIM ORDUSUNUN GONDALEN NEHRİ YANINDA YENİLİŞİ — VEBA HASTALIĞININ ZUHURU — ALCUKA'NIN DAKİSTANA KAÇIŞI — ADAŞEM'İN ZIRHI — ALCUKA KIRIM HANI YANINDA — ALCUKA'NIN ÇOCUKLARI — PRENS MUDARAFATATLOSTAN — ŞOGENUKA VE KOOS VERKLERİNİN YOK EDİLİŞİ — KURGO-KUE'NİN ÇOCUKLARI — BEKMURZE VE KAYTUKA — İNGÜVE ASETİNLERDEN VERGİ TOPLANMASI — TEMİRKUE'NİN MEKKEYE GİDİŞİ — ADİL GİREY — DEVLET GİREY BEKMURZE'NİN ASTRAHANA GİDİŞİ — PRENS HAYDEMİRKAN — RUSYANIN BABIALI İLE MUAHEDESİ — RUSLARIN ÇERKEŞLERE KARŞI VE MALKA'DA MUZAFFERİYETİ — JANKHOT MISSOST VE TARTARKHANO'NUN PETERSBURG ELÇİLİĞİ — ADİL GİREY HATUGHUKA'NIN KABARDİYAYA İSLÂM DİNİNİ SOKMASI — MOSKOVAYA GİDEN ÇERKES HEYETİ VE ÇAR BİRİNCİ ALEKSANDR.

Bu olaylardan kısa bir süre geçtikten sonra KIRIM HAN'ın bir ordu ile gelmekte olduğu ve KABARDİYA sınırına yaklaştığı haberi geldi. Çerkesler tam zamanında Hanın KUBAN nehri kıyılarını ele geçirdiğini öğrenince tedbirli olarak kadınlarını, çocuklarını, mallarını dağlara ve ormanlara gönderdiler ve düşmanı URDA vadisinde karşılamaya hazırlandılar.

Han, ileri gelenlerden ve gözcülerden Çerkeslerin hazırlıklarını ve kuvvetlerini öğrenince tuttuğu yoldan vaz geçti, yolunu değiştirdi ve KANJALA (62) adı verilen dağda ordugâhını kurdu. Geçmişte Prens KURGHOKUE'nin yanında bulunan ve Tatar aslında olan KHALALIJ adındaki kişi aynı günde Çerkes ordugâhına geldi ve Prens Hanın bütün niyetlerini yönleriyle bildirerek «Eğer Çerkes ordusu bu gece Tatar ordusuna hücumu geçmezse Kırım orduları ertesi gece ya da ondan sonraki gece her halde hücumu geçeceklerdir» dedi.

Bunun üzerine Kral KURGHOKUE aşağı yukarı üç yüz kadar merkep (eşek) toplanmasını ve bunlara kuru otlar yükletilmesini emretti ve karanlık basınca önde eşekler kafilesi olmak üzere ordusu ile harekete geçti. Düşman ordugahına yaklaşınca bu kuru otlar ateşle tutuştu-ruldu, sonra eşekleri korkutmak için bir çok kurşunlar sıkıldı. Eşekler anırmağa ve çirkin sesleriyle bağırmağa başladılar ve sırtlarında tutuşmuş otlar olduğu halde düşman ordu merkezine saldırdılar ve onlarda korku ve heyecan yarattılar. Bu suretle Kırım Tatar ordusu baskına uğradı, askerler korku ve bunalım içinde çadırlarından çıktılar zifiri karanlık içinde koşuşmağa başladılar, gördüklerinden, işittiklerinden ötürü şaşkına döndüler, ürkek bir halde birbirine karıştılar. Karanlıkta dostu düşmandan ayırmaksızın sabaha kadar birbirleriyle tutuşarak şiddetli bir gece savaşı yaptılar, boğuştu.

(Devamı Var)

- (59) 1702 yılında 1730 yılına kadar Osmanlı tahtını işgal eden Padişah Üçüncü Ahmet zamanında Kırım Hanı KAPLAN GİREY; 1703 yılında Çerkesler üzerine saldırış yaptı, fakat muvaffak olamadı ve yenildi. Çerkeslerin zaferi parlak olmuştu. (Osmanlı tarihi Cilt 6, sahife 93.94 de bakınız). İhtimal ki bu açıklanan olaylar o devre rastlar. Aşağıda belirteceğimiz olaylar yine aynı zamandır.
- (60) Esas tercüme yazarın yazının kendisi yapmış bulunduğu bilinmekle beraber bu kitapta belirtilen şarkılar, Atasözleri, yerinde sözlerin elifi elifine tercümesinin güç olması ve denkleştirilmesi sorumluluğunu üstümüze alamayız. (Dr. Ş. Hab-joko.)
- Tatarca (Biralık) kelimesi (ülke) anlamındadır. Bu suretle çerkesler bu güne kadar bu dağa (Biralık) derler. Fakat Ruslar bu dağı (çıplak dağ) adıyla anarlar. Yazarın fikri.
- (62) MALKA nehrinin üst akıntısındadır. Sol kısmında (eski KHASSAVÜT kalesi yakınında) KANALA denilen bir dağ vardır.

Almanya'da Kuzey Kafkas Milli Derneği Kuruldu

Memnuniyetle öğrendiğimize göre Kuzey Kafkasya dışında yaşayan ve bilhassa Almanya'da toplanmış olan Çerkesler arasında yardımlaşmayı sağlamak ve milli benliğin korunması amacını güden bir dernek kurulmuş bulunmaktadır. Merkezi Münih'te olan derneğin adı NORD KAUKASISCHER NATIONAL-VEREIN (Kuzey Kafkas Milli Derneği) dir.

Federal Almanya cumhuriyeti Dernekler yasasına göre kuruluşu 16. Ocak 1969 tarihinde Alman hükümetince onaylanmış olan dernek çalışmalarına başlamış ve birkaç hafta içerisinde 100 kişiye yakın üye kaydetmiştir. Bu arada bir gece düzenleyen dernek, Kafkaslıların hazır bulunduğu bir topluluk huzurunda Kafkas milli oyunları gösterisinde bulunmuştur.

Derneğin kurucu başkanlığını yapan kıymetli kardeşimiz MESUT ŞUR-DUM'a takdirlerimizi bildirirken yeni derneğimizin Almanyadaki kardeşlerimize hayırlı ve uğurlu olmasını dileriz.

Çerkesyada Hükümet Şekli ve Uygarlık Düzeni

- 3 -

(Geçen sayıdan devam)

Ahmet Midhat HAGHUR

Köle dedim de aklıma geldi.. Bir az da onu açıklayayım :

Ötedenberi ben esâretin karşısındayım. İnsanoglu bağımsız doğmuş olduğundan yine de bağımsız yaşaması ve bağımsız olduğu halde ölmesi gerektiğini savunurum. Bundan ötürü Çerkes'yadaki köleliği ne adla olursa olsun gerçek olarak benimsemiyeceğim. Fakat bu köleliğin Amerika'da ve Afrika'da olan kölelikle hiç bir ilişkisi olmadığı gibi İstanbul'da bulunan kölelere dahi benzer yeri bulunmadığından Çerkesyadaki köleliğin ne olduğunu açıklamak zorundayız.

Çerkesyada Amerika ve Afrika gibi köle dediğimiz esirleri fena bir durumda bulundurmazlar. Ne değirmene koşarlar ne de arabaya.. İstanbul'da olduğu gibi genç ve dinç, güzel ve değerli bir kıza statü (heykel) gibi yüzüne bakmaya dahi dikkat etmezler. Kölelerin eşi ve kadınların da kocaları vardır. Bunlar kendi çocuklarıyla beraber geçinip dururlar. Sahipleri kendilerine çift verir, öküz ve tohum verir. Onlar da eker biçerler. Mahsulu ağalarıyla pay ederler, hattâ onlardan daha da varlıklı olurlar.

Yalnız esirciliğe alışmış bazı taş yürekli var ki anakuzuları çocukları ya da birisinin yavuklusu kızları ayırıp Trabzon veya İstanbul'a getirerek satarlar. İşte esaret acısını o süre görürler, yoksa ana yurtları olan Çerkesya da ise bağımsız olanlardan ayrılıkları yoktur bunların.

Köle dediğimiz kul savaşa gitmekle ödevli değildir. Savaşta köyün savunmasında bulunurlar. Savaşa gitme bağımsız olanların ödevidir. Bir kölenin karısı ölürsa ağası kendisine bir eş bulma zorundadır. Köleyi evlendirecekleri sürede alacağı kızın bu evlenmeyi uygun görmesi gerekir. Köle satışı çoğunlukla familyaca olup bir ana bir baba ve bir kaç çocuktur. Bunları biri birinden ayırmak geleneğe uymaz. Tek tek köle veya câriye satmak ya da toplumca sık sık çarpmak geleneğe uymadığından hoş görülmez. Köleler mallarının tamamıyla tümenin sahibidir. Kimsesiz ölürlerse malları ağalarına kalır. Ağaları da kimsesiz ölürsa malları kölesinindir, vârisi odur. Savaş süresince köyde kölenin görevi pek çok artar. Köyün savunması, köyde kalan çocukları ve ailelerin muhafazası ile görevlidirler.

HUKUK — Çerkesyada hükümetin kuvvet ve kudreti gibi adli işlerde de haklılık kendisini açıkça gösterir durumdadır. Bu ülkede fıkıh kitaplarını çok okuyup, tetkik eden, uğraşan müftüler; tarafsız ve en âdil hâkimler olup iki Çerkes arasında çıkan dâvalardan ötürü kendi aralarında uzlaşamazlar ve köy yaşlılarının isteği üzerine dahi dâvalarına bir son vermezlerse ikisi birden Müftüye gelip dâvalarını anlatırlar ve şahidlerini dinletirler. Bunun üzerine ne müftü «ALLAHIN EMRİ BÖyledİR. BU HAKSIZDIR» dediği anda artık müftünün fetvâsına yani Allahın emrine karşı gelmek dinden çıkmak demek oldu-

ğundan suçlu verilen hüküm üzerine itiraz edemez.

Çerkesler arasında döğme, yaralama, öldürme pek görülmez. Olduğu anda döven yaralayan veya kaatil ne yapmak gerekiyorsa yaparak, ne fedâkarlığa katlanmak isteniyorsa katlanmak zorunda olduğundan mutlaka karşı tarafla barışmağa koşar. Çünkü Çerkesyada hakkını haklandırmak için ayrıca bir kuvvet yok ise de dâvacı ile dâvalı, kendi aralarında anlaşış sulh olmazsa, barışmazlarsa döğülen, yaralı ya da öldürülen taraf yaralayan veya kaatil taraftan İNTİKAM almağa dâima haklıdır. Bu yönden döven, yaralayan yada kaatil anlaşmağa razı olmazsa ailesi halkı, soyu onu zorlar, olmazsa köylüsü zorlar, o da olmazsa artık kendisini kimsenin muhafaza etmeyeceği çâresiz suçlu durumuna girdiğinden istikbalini büyük bir tehlike içine salmış olur. İşte bundan ötürü vurma, yaralama ya da öldürme pek nâdir olaylardan olduğundan döğülmüş, yaralanmış veya ad maktul taraf haklarının haklandırılması için uğraşmağa gerekli olmadan diğer taraf gelip AMANA düşerler.

Artık bundan daha çok hükümetin kuvvet ve nüfusu, sözü geçmesi gerekirmi bu ülkede? Fakat Çerkesyada göze görülür temelli bir hükümet olmadığı halde nizâm ve intizamın bu derecede muhafazası her millette bulunamaz. Bu ancak Çerkesler kadar iyi ahlâklı bir millet olmakla sağlanır. Ciddi şeylerde yalan söylemek, hemşerilerini aldatmak, onlardan çalmak çerkeslerin elinden gelir bir durum değildir. Hele ırz ve namusa ve ırz namusun bir örneği olan kadınlara o kadar saygıları vardır ki belirtmeği gerekmez. Bir kadın biribirinin kanına susamış iki düşmanı hemen barıştırebilir. Erkekler ne kadar serbest olursa olsun arsızlanabilmek şöyle dursun yanlarında çerbestçe konuşmaktan bile utanırlar, uzak köylerin birisinde düğün olduğu zaman bir delikanlı babasının izni ile komşu kızını yanına alıp gider, düğünde oynar-

lar; eğlenirler getirir, yine babasına teslim eder, hattâ kızın elini bile sıkamaz (*).

En sonunda (Çerkesya HÜKÜMET DÜZENİNE) bir ad takılmak gerekiyorsa buna (YAŞLILAR HÜKÜMETİ) demek gereklidir. Her yaşlı, her baba kendi soyunun (familyasının) imparatoru, kralı, reisi, hâkimi olup evi içinde bağımsızca hükümet eder isede soyu üyelerinden her birinin yaşına ve bulunduğu mevkie (yere) göre bir saygıya, uymağa hakkı olduğundan aile babası herkese çayı saymak zorundadır. Bu arada karısına hiç bir süre ve biçimde hakaret edemez. Çünkü bir erkek kendisi ne ise karısı da odur. Bey karısı bey, Verk karısı verktir. Yine oğlunu azarlamayı bile gerekli görmez. Zira; erkek olduktan sonra yaşın bir değeri olmayıp her erkek erkektir ve erkeklığe, kahramanlığa yaraşır olan saygıya haklıdır. Hususiyile bir oğlun babaya ne kadar saygı göstermesi gerekeceği çocuk akranlarından ya da büyük kardeşlerinden öğrenerek babasını tekdire bile zorlamaz. Bir baba oğluna sert bir yüzle bakması yeter.

Hele kızın serbestlik ve hürriyetine ne anası ve ne de babası hiç bir şekilde karışmayıp kız kendi odasında ve namus ve ahlâk düzeni içinde istediği kişilerle istediği gibi konuşur. İşte aileler içinde gelenek, düzen ve yaşayış bu durum içindedir.

Köy çevrelerine gelince; Köy halkı ilk konuda yaşlılara saygı sayar. Onlardan sonra dini kitaplar okuması, bilgilerini iletmiş olan din adamlarına saygı gösterirler. Her kişiyi ihtisası olan işte kullanırlar. Savaşta söz; geçmiş savaşlarda hizmeti, yatalığı görülmüş olan kahramanlardadır. Bunların sözlerinden, tertipleedikleri yollarından, emirlerden hiç kimse dışarı çıkamaz. Çıkanlar için de AYIPLAMAK'tan çok bir ceza yok ise de Çerkesler için ayıplamak en büyük ve en ağır cezadır. Bunun gibi fıkıh ve din konusunda söz; din adamlarının olup verilen fetvaya ve edilen bildiriye kimse karşı gelemez. Red edemez.

SANAT — Çerkeslerde sanat sahiplerine varuncaya kadar her kişinin bilişine, bilgisine, anlayışına saygı gösterilir. Silâhlar konusu konuşmalarda tüfekçilerin oyu din adamlarından dahi üstün görülür. Çerkesler kendilerine gerekli eşyayı yapmak hususunda maharetleri ve sanat eserleri görüldüğünden bu yönde söylenecek bir söz yoktur. Erkeklerden başka kızların bile hemen yüzde kırkı belki de ellisi güzelce Kur'an okuyacak kadar ders görmeleri dahi övünülmeye değer.

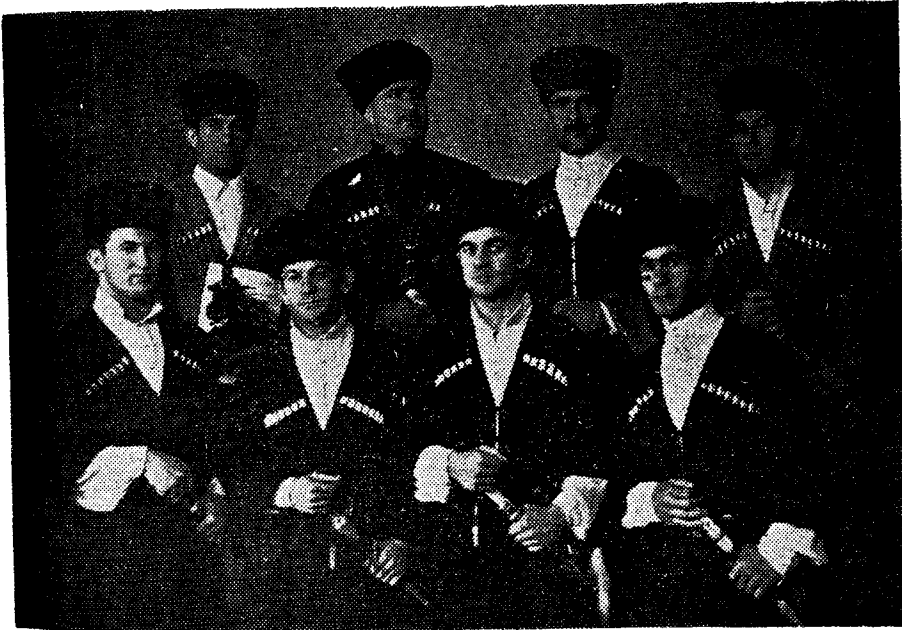
KARARA SAYGI — Çerkeslerde köyleri, dalları (kolları) ilgilendiren konular köylerce ve kollarca düşünülür ve yapılır. Ancak bütün Çerkesyayı ilgilendiren işlerde yaşlılar, din adamları ve bilginler toplanıp bir karara bağlarlar. Konu savaş gibi önemli bir durumda verilen karara daha büyük hazırlıklarla girilir. Karar sureti kolları, şehirlere, kasaba ve köylere bildirilir. Verilen genel karar kabul etmemek şöyle dursun bu karar üzerinde fikir yürütmek, oy vermek bile hadsizlik ve hadsizlik ise ayıp olduğundan bütün toplumca onaylanır.

Çerkeslerin çon sürelerde intizamları bir dereceye kadar kozulmuştu. Fakat in saf edilsin, yarım asır süren Moskoflara karşı cen keden Çerkesler; en sonunda düşmanı öz yurtlarına girmiş gördükleri halde kalkışın son merdivenlerine kadar yükselmiş olan medeni milletlerin öncüsü olmak dâvasına girişmiş bulunan Fransızların bütün intizamlarına rağmen geçen son savaştaki (1870 Fransız — Alman savaşı) şaşkınlık ve kargaşalık kadar intizamsızlık gösterdilermi?

«BENİM ANLAYIŞIMA GÖRE ALEMDE HER MEDENİYET, HER AHLAK ÇERKESLERİNKİ GİBİ OLMUŞ OL-SAYDI GERÇEK MEDENİYET O ZAMAN YER BULURDU DÜNYADA».

— SON —

(*) Latayifi rivayet) da FİRKAT başlıklı bir hikâyem sırf Çerkes ahlâk ve gelenekleri üzerine yazılmış olduğundan okunması bu yazımı gerçekleştirtir. (A. M. HAGHUR).

KUZHEY KAFKASYALI GÜREŞÇİLER

Halen Kuzey Kafkasyada (Kabartay - Baĭkan Muhtar Cumhuriyeti) en önemli spor dallarından birisi olan güreş Çerkesler arasında büyük ilgi görmektedir.

Şimdiki durumda Greko-Romen stilinde 8 siklette derece alan Çerkes güreşçilerinin kısa biyografileri ile dereceleri aşağıda gösterilmiştir.

GÜREŞÇİNİN

Adı Soyadı Doğum yeri ve yılı KISA BİLGİLER
SİKLETİ

B. Batçayev (Balkar) Yeniköy (Şecem İli) 1939 55 Kilo 1966 yılında I. ci, 1968 yılında da 2. ci kademe şampiyonu. (*)

Barasbi Kaşıkoy Starı Vuruh (Hat vey 946 Çerkes 60 Kilo 1968 yılı I. ci kademe şampiyonu

V. Alşagir (Çerkes) Terçkale 946 65 Kilo 1965, 1968 yıllarında Kuzey Kafkasya şampiyonu oldu.

Amin Dzakuva (Çerkes) 70 Şhalikva 963, 1965 yılında Kuzey Kafkasya birinci kademe, 1968 de 2. ci kademe şampiyonu.

Anatoli Kvadzokva (Çerkes) Starı Vuruh 933 90 Kilo 1963-1965 yıllarında iki defa Kuzey Kafkasya I. ci kademe şampiyonu. Master Sporudur.

Mevlid Haşatle (Çerkes) Starı Vuruh 942 (Şecem ili) 80 Kilo Sovyet Rusya serbest ve greko roman Master sporcusudur.

1963, 1964, 1965, 1966 yıllarında I. ci kademe şampiyonu olmuştur ve halen Kabartay Cumhuriyetinde güreş takımı antrenörüdür.

Hasan Hakg (Çerkes) Kızburun (Baksan ili) 939 115 Kilo 1964, 1968 de Kuzey Kafkasya I. ci kademe, 1965 de 2. ci kademe şampiyonu ve Greko romen Master sporudur.

Hasanbi Bitroz S. Vuruh 942 75 Kilo Kuzey Kafkasyada 1963, 1966, 1968 yıllarında I. ci kademe şampiyonu.

(*) Sovyetler birliğinde güreşler kademe esasına dayanmakta olup birinci kademedden sonra ikinci kademe güreşleri yapılmaktadır.

KAFKASLI

Batray ÖZBEK

Ben
Kafkaslıyım
Kanımla
Canımla.
Tüm yaşantılarım
Bomboş,
Kafkasıyam'dan uzakta.

Ben
Kafkasta doğup
Kafkasta ölmeliyim.

Ben
Kafkasımın gönlün de
İlahlaşıp
İlahlarla ölmeliyim.

Ben
Kafkasta bir hayrağım
Dağda taşta
Yedi yıldızla
Elbruz da
Dargo da dalga dalgayım.

Ben
Kuban da
Terekte
Dört bir kıta da
Akan suyum.

Ben
Kafkas da borayım
Fırtına olur eser
Kör dünyayı
Hıncımla sarsarım.

Ben
Islık çalan dudaktayım

Gülen
Ağlayan gözlerdeyim.

Ben
Sevenin
Sevilenin
Gönlündeyim.

Ben
Neşeden kızarıp
Al al çiçek açan
Yanaklarda haykırırım
Armonikamla

Ben
Ayrılıktan moraran
Susuz dudaklardaki
İniltiyim
Armonikamla..

Ben
Yavuklumun saçların da
Kokuyum
Aşk
İhtiras kokan

Ben
Toz,
Toprağım buram, buram
Deniz kokan.

Ben
Ne oyum
Ne buyum.

Ben
Kafkasım
Kafkas benim
İlahlara hasret
İlahsız dünya da..

KAFKAS FOLKLÖR EKİPLERİ

Yazan: Cemal ARİÇ

Kuruluşlarının ilk safhasında üyelerinin ve yardımsever hemşehri-lerin teberrularıyla beslenen Kafkas Kültür Dernekleri Yönetim Kurullarının ıraatı, daha sonra üyelerin taahhüt ettikleri aidata inhisar etmektedir ki, itiraf etmek gerekirse aيداتlar da muntazam ödenmediği gibi, ödenmesi halinde bile toplanan para, oldukça büyük bir mâlî imkânâna ihtiyaç gösteren hizmetleri ifasına kâfi gelmekten uzak kalmaktadır. Bu itibarla bilâ istisna bütün Kafkas Kültür Dernekleri, ilk kuruluşundan itibaren bir Folklör Ekibi yetiştirmek cihetine gitmektedir. Şüphesiz bu teşebbüsler yersiz ve mânasız değildir. Bir derneğin baş gayesi, bütün gücünü oyun sahasında sarf etmek de değildir. Ancak tüzüklerinde yazılı olan içtimal yardım, kültürel yardım prensiplerine dayanan esas gayelerini tahakkuk ettirebilmek, hepimizin bildiği gibi, paraya muhtaçtır. Bu parayı her zaman üyelere beklemek, kolay bir imkân sağlama usulüdür. Fakat bir taraftan yalnız üyelerin aidatı ile yetinmeleri ve fazla para ihtiyacını da en şerefli yollardan vekâr içinde sağlamaları, Yönetim Kurulları için bir zarurettir. O halde bizlere yakışan asil bir davranış olarak ne yolda para kazanabiliriz?. Şu görüşte hemen birleşir ve deriz ki:

— «Folklör gösterileri sayesinde».

Üstün vasıfta bir Folklör Ekibinin, kendi çevresinde ve diğer merkezlerde senede bir veya ikişer gece gösteride bulunması, memleketimiz içinde derneklerine büyük bir itibar kazandırdığı gibi, küçümsemeyecek gelirler de sağlamakta olduğu, bilinen bir hakikattir.

Bize bir taraftan şeref ve itibar, diğer taraftan da para kazandıran Folklör ekiplerini yazımıza konu seçmemiz elbette ki sebepsiz değil. Her kurulan derneğin, ötedenberi teessüs etmiş bir gelenek ve kaideye uyarak Folklör ekibi teşkil etmesini tenkid edenler, esas gayelerden uzak kalınıyor diyenler ve basit sözlerle küçük düşürmek isteyenler var. Halbuki;

a) Hastalanan fakir üye ve ailesi efradına tedavi yardımı,

b) Fakir çocuklarımızı; derslane açmak, yurtlar tesis etmek, zarrurî öğrenim masraflarını karşılamak suretiyle okutmak,

c) Âdet ve geleneklerimiz içinde terbiyevî, içtimal ve kültürel konferanslar vermek için Kitaplığı ile, Toplantı Salonu ile, Dernek idare merkezini içine alacak bir Lokal açmak,

d) Ve nihayet derneği ayakta tutabilmek ve şeref ve itibarı ile mütenasip bir temsil sistemi kurup yürütmek, gibi hizmetleri öngören tüzük hükümlerinin yerine getirilmesi çok paraya bağlıdır.

Bu itibarla, (KAFKAS DERGİSİ) sütunlarında bilhassa belirtmek isteriz ki, her memlekette yüzyıllardanberi müstesna bir alâka gören Kafkas Folklör Ekiplerini yetiştiren derneklerin bu teşebbüslerini küçük düşürme gayretlerinin daima tesirsiz kalacağına inanıyor, tarihi şeref defterlerimizde daha nice şerefli sahifeler açacak ekiplerimizin daha da çoğalmasını temenni ediyoruz.

Yalnız Adam

— 3 —

Yazan :

TSEY İBRAHİM

(Geçen Sayıdan Devam)

çatlatıyorsun. Onu ne yapsan razı edemezsin, böyle olunca da onun sana düşman olmasının, senin için iyi bir sonuç verme-yeceğini sanıyormusun?

Bundan başka kabahatinde var, biliyormusun Kanın oğlu! O adamın soyunu kayıp eden de sensin, onları yurdundan attırдыңın, mülklerini gasp ettiğın yetmiyormu dostum? O da yetmiyormuş gibi bu kez zavallının bir tek varlığı olan, biricik kısırağına göz koydun. Ona onu da çok görüyorsun.

Kanok, Goşoka senin her istediğini yaptığın günleri unuttunmu? diye sordu.

Kanokun bu sözleri Goşokun kalbine kızgın bir çivi gibi battı.

Evet genç, yiğit, cesaretli zamanında, berduşluktan kurtulup, ün yapmak için sahiline itaat eden koca bir çoban köpeği gibi Kanoka boyun eğdiğini, kırallığın Adıghe ilkesini işgal etmesinden faydalandığını, Kanokun her yaptığı kirli işlere kendisinin de sokulduğunu çok iyi hatırlıyor. Kanokta diğer Adıghe beyleri gibiydi. Arzularının yerine getirilebilmesi için çekineceği, yapmıyacağı bir şey yoktu.

Goşok; Kanokun yalancılık, casusluk, kaatilik, açık saldırılarla altın, mal, mülk, arazi, elde etmek için onun giriştiği kanlı pis işlere bir tatbikatçı olarak kaç defa katılmıştı..

Ama şimdi Adıgheleri «Uysallaştırdılar». Goşok deli gibi ortada kalmıştı. Bu alışılmamış yaşayış, bu zorbuyı hayli sıktı. Şimdiye kadar gösterdiği bütün sözde kahramanlıkları. Kanok hep kendine mal etmiş-

ti. Kırım hanlarından olan Kanok, yeni hayata inanmış bulunan Adıghe prenslerle Pcsılar arasında mühim bir yer işgal ediyordu. Fakat Goşok kendisine verilen iki üç madalya ile «onbaşı» rütbesinden başka hiç bir şeye sahip olamadı. Onlarında ahlaktan yoksun olanlara, bir söz sahibi olabilmeleri için hiç bir faydası yoktu. En küçük Rus memurlar bile alaylı gülümsemelerle onun göğsündeki bakır madalyalarla alay ederlerdi. Türkiye'ye gitmesi imkânsızdı. Çünkü Kanokun rakipleri oraya gitmişti. Onlar Goşokun da rakipleriydi. Orada kültürsüz, cahil insanlar iş yapamazlar. O ancak Kanokun yüzü suyu hürmetine yaşayabilirdi. Goşok Kanok hiç sevmediği halde, onu çok seviyormuş gibi gözükiyordu. Goşok Kanokun danışmanı, kafadarı olduktan başka onun bütün sırlarını bilen, aynı zamanda lüzumu halinde bu sırları öğrenmesi lâzım olanlara ulaştırmakta da uğtaydı. Bunun için o da Kanokun çok hoşuna gidiyordu. Ve o şimdi Kanoka lâzımdı. Fakat iş başkalaşmış Kanok Goşok'u daha az aramağa başlamıştı. Goşok bunu anladığından Kanoka karşı beslediği kin bir kat daha artmış, onu daha az ziyaret etmeğe başlamıştı. Bu durum artık tamamen ortaya çıkmış, bu da Tımafin işine yaramış, işin ciddiyetinden dolayı Kanok Goşoka adamakıllı ihtiyaç duymağa başlamıştı. Goşok bu eski dostluğun pek uzun sürmeyeceğini bildiği için çok üzgündü. Bu yetmiyormuş gibi Kanokun onunla alay edişleri. Evet biliyorum, diye cevap verdi. Goşok. Sana kulluk edeceğimde. Sana sadık kalmak azmindeydim. İş bu merkezdeyken

biz Adıghelere oyun oynadın, bize düşmanlık ettin.

— Beni Ruslarla iş yapmağa zorlıyan, faktörleri sen iyi biliyorsun — diye.

Kanok Goaşokun sözünü kesti. Bjedugh savaşından söz ediyorsun sen Kanok. Evet Bütün suç, allahtan korkmayışınızla yüz-süzlüğünüzdeydi. İnsanlara karşı köpek gi bi davranıyordunuz. Geride insanların yapacağı ne kalmıştiki İsyan ettiler, nelere muktedir olduklarını siz beylere gösterdi. ler, sizleri ezdiler. Bu kabahat kimdeydi.

Gaoşokun bu sözleri Kanoku adeta çıldırttı. Doğru, Goaşok saygı sınırlarını aştı, fakat öyle olmasaydı olmazdı: İhtiyarı susturmak lâzımdı.

Kanok ateşlendi, öfkeden yanakları kızardı, yerinde oturamadı, ayağa kalkıp evin içinde biraz dolaştıktan sonra başı dik göğsü şişkin:

O köpek eniklerinin hareketleri, onların kökünü yok etmeyi gerektirmiyormuydu? O olaylar vuku olduğu zamanı sen unuttun. Adıghelerin var kuvvetiyle Rus ordularına karşı koydukları, onlarla savaş-tıkları zaman değilmiydi o hâdiselerin başlangıç zamanı, işte o köpek enikleri bizi ar-kadan vurdular. Onların kalabalıkları ol-masaydı Kırım hanlarından olan bizlerin ideallerimizi gerçekleştirecek, şimdi olduğu gibi Rus memurlarının eşiklerini aşındıra-cağımız yerde, hür ve müstakil bir ülke o-larak kalacaktık. Böyle bir ülkede, şimdiki gibi bu yaştan sonra, bu ülkenin idaresini elinde tutan bir Rus generalinin yolunu çığnermiydin hiç? Dedi.

— Senin için o müstakil bir ülke o-lurdu, öbür insanlar Adıgheler için değil di-ye çıktı Goaşok.

— Peki şimdi onların yaşayışları da-ha mı iyi? — diye Goaşoka sert bir şekil-de sordu Kanok ve onun cevap vermesini beklemeden, ateş püskürerek ilâve etti.

— O necabetsizler bizim kendilerine engel olduğumuzu sanıyorlardı. Onların gayesi bizleri iş yapamaz hale getirmektir.

Ama bunu yapamadılar. Evet yapamadılar. Biz onları çarlık askerlerinin ökçeleriyle çığneyebildik. Büyük bir çalınalık. Biz on-lardan daima önde geldik, hiç bir zaman-da geri kalmıyacağız.

— O yüzüstü güruh savaşla işlerin ça-buk biteceğini zanettiler? Savaşın devamı müddetince siz müfrezeler gece uyurken, ben başımı yaştığa koymadım tek başıma sizin yaşamayı için çaba sarf ettiğimi ha-tırla. Gündüzleri değilse de geceleri uyudu-ğunda az oluyordu. Bu günkü hayata intiba bak etmek, yeni düzeni bütün akrabalarına benimsetmek lâzım. Güçlü olanlar mülk sa-hibi olanlar bunu yapabilenlerdir. Ben ço-cuklarımı okutmak için hiç bir şey esirge-medim. Şimdi onlar çara kulluk yapıyor-lar. Fayda sağlanacak yolları bulmuş öğren-miş oluyorlar. Çocuklarını o kadar zengin, okadar kültürlü ve okadar yüksek bir ka-raktere sahiptirlerki: — Bir Rus çarı veya bir Türk sultanı olmalarına hiç bir se-bep yok. — O isyan eden çalınlar ise söyle-bakalım ne geçti ellerine? Ey koca dikta-tör, sende bana imrendiğini biliyorum a-ma söyleşene o köpek sürülerinden seçile-bilmeleri için çocuklarını nasıl yetiştirdin? Çocuklarını hayatın o geniş yoluna çıkardın mı?

Goaşok başını öne eğmiş oturuyor-du. İhtiyarı basan sıkıntı nerdeyse beline kadar sarkan beyaz uzun sakalını titretiyordu.

— Ya işte böyle diye Kanok yerine o-turdu.

Her ikisinde kendi kafalarını dinleye-rek hiç konuşmadan bir müddet oturdular.

Bir müddet odada süren sessizliği Kanokun şu sözleri bozdu.

— O bahtsızın işi. O pek mühim de-ğil. Zaten Bıtrılufa gidip çocukları ziyaret-etmen, takip ettikleri için ne olduğunu öğ-renmen lâzım. (Kanok iyice içini çekti) a-ma oldu işte bir kere. Yaşlandım. Pazarte-sinden evvel yola çıkarsam her şey düze-lir.

Kanokun bu hareketinden, bu işte Goaşokun kendisine bir fayda sağlamasından ümidini kestiği manası çıkıyordu. Doğrusunu söylemek icap ederse, Goaşokun Kanokun evinde işi kalmamıştı. Goaşok'ta zaten bunu anlamış, evine gitmek üzere yerinden kalkmıştı.

Onları pencereden dinleyen prensler birbirinin koluna dokunarak:

— İşler iyi diye fısıldadılar.

Diğeride — Kanok atıda parayıda almıyacak Tımaften.. — diye ötekine fısıldayarak, pencereden yavaşça ayrıldılar. birer hayalet gibi karanlıkta kayboldular.

Koca Goaşok büyük bir üzüntüyle eve gidiyordu. Artık ona kimsenin ihtiyacı kalmadığını iyice anlamıştı. Kanok onu bütün cesaretiyle, gücüyle gösterdiği yararlılıklarıyla birlikte eski bir paçavra gibi kaldırıp atmıştı. Halbuki öyle zaman gelmişti ki Goaşok olmasaydı Kanokun işi haraptı. Onu yanında bulundurmasaydı şimdi böbürlenilen Kanokun halinin ne olacağını bilmek o günleri yaşayanlar için hiçte güç değil. Goaşokun bu duruma düşmesine sebep olan aklıyla gücünü birlikte kullanmasını bilmeyişiydi. İşte bundan dolayı onu başarıları, gösterdiği yararlıklar ve daha da yapmağa muktedir olduğu şeyler, ne kendisine ne taallukatına ve ne de diğer insanlara bir fayda sağlayabilmişti. Kanok doğru söylüyordu: Goaşok çocuklarını okutmuş, cahil bırakmıştı. Goaşokun çocuklarının Kanokun oğullarına bir işleri düşüpte bu işlerini yaptırmak için onların yanına gittiklerinde, kökü çok uzaklara uzanan bu baba dostluğu unutulurak, yedi kat yabancu muamelesi görecekları zamanın geleceğini Goaşok artık çok iyi anlamıştı. Bu yüzden intikam ateşi Goaşokun içini yakıp kavuruyordu.

Yapılan sözleşme üzerine Tımaf pazartesı günü Kanokun yanına geldi. Avluya girer girmez Kanokun prensleri onu karşıladılar. Prensler Tımafla alay ederek: «Se-

nin gibi bir adamı beklemeden, Batırf taki oğullarının yanına gitmek gafletini göstermek cüretinde bulunduğundan dolayı, kendi namı hesabına senden af dilememiz için Kanok bizden rica etti» dediler.

Kanokla yapılan bu antlaşmanın çevreye yayılması, Tımafin ueneu battan he-men ayrılmasına sebep oldu.

Tımaf arkasına dönünce, çocuklar onu taşıyor arkasından alaylarla: «Nesilini öğrendinmi Tımaf? Ananı babanı buldunmu, Tımaf? Soyadın ne?» diye bağırды.

Kuy ile Hakit, bu iki geveze ihtiyar. Tımafa yaklaşarak: Müstezhi gülümsemelerle: «Kanok kötü bir insandır, sen ne dersin Tımaf? Evet de gerçekten kötü bir insan doğru değilmi? Biraz durduktan sonra yine devamla: «Kanok senden korkuyordada onun için sana soyunun kim olduğunu söylemiyor. O kendisi pek önemi olmıyan Kırım hanlarındandır. Halbuki sen; çok açıl olan hanlarındansın ve işte bundan dolayıda sen ondan üstünsün. Sana neslini söylemekten çekindiğinin sebebi de işte budur.» diye birbirlerini dürterek bu iki yiğit ihtiyar dürtüşüyor gülüşüyor ve onunla alay ediyorlardı.

Tımaf artık hiç bir şeye üzülmüyordu. Türkiye'ye gidip orada yeni bir hayat yaşamayı düşünüyordu. Fakat bu idealini gerçekleştirmek için, çok paraya ihtiyacı vardı. Kafasındaki soyunu öğrenmek düşünce ve taşavvurları, yerini artık Türkiye'ye gitmek idealine bırakmıştı.

Tımaf bu parayı temin etmek için, çerççilik yapmaya başladı. Kapı kapı dolaşarak, yumurta, kes vesaire gibi şeyler satın alıyor bunları satarak arttırdığı bir kaç kuruşu bir kenara koyuyor, kendini gideceği ülkede yaşayacağı yeni hayata hazırlıyordu. Tımafin üstü başı perişan, kirli yırtık gömleğinden omuzları, dirsekleri görünüyor, pis ayaklarının kirli tırnakları küçük ayakkabılarından dışarı çıkmış, neredeyse üstündeki elbiseleri bedenini ayak-

kabıları ayaklarından düşmeye yüz tutmuştu. Tımafin evinin üstündeki kamaşları rüzgâr atmış, yağan yağmur olduğu gibi evin içine akıyor. Fırtınalar boralar, tipiler karlar evin bir tarafından girip öbür tarafından çıkıyordu. Son zamanlarda kendisinde çok zayıflamış, onda bet beniz kalmamıştı.

Karakış gelmiş, soğuklar yağmurlar başlamış, gündüzleri biraz mutedil olmakla beraber akşamları hava sertleşiyor, çoğunlukla gün boyunca, hattâ bütün hafta hiç dinmeden yağmur, yağdığıda oluyordu. Yağan yağmurla süzülmiş tarlalar kabarıyor, sokaklar diz boyu çamur olmuş, yollar görülmez hale gelmişti. Kağınların tekerlekleri mazıya kadar çamura gömülüyor, kağının yerinden kıpırdaşmasına imkân kalmıyordu. Tımaf ne yağmur ne çamur nede fırtına dinliyor: Yalın ayak başı kabak, şırl şıklam alış verişinin peşinde, herkesi kasıp kavuran yataklara düşüren bu afetlere o hiç aldırıyor rüzgârın damındaki kamaşları atıp, soğuk karanlık küçük evinde geceleri bazan tavandan tabana düşen yağmur tanelerinin çıkardığı tıptırtı sesleri arasında, bazanda tipinin tavandan içeri savurduğu karların içinde aç susuz gözleri parlayıp oturuyordu. Yalnızdı. Gelip gideni yoktu. Goşhan adındaki kimsesiz ihtiyar dul bir kadın bir kere ona biraz yiyecek getirmiş, ona bir ateş yakıp gitmişti. Tabii herkese tesir eden bu tabiat olaylarına Tımaf ta fazla dayanamamış bir gün hastalanıvermişti. Goşhanın ziyaretinin sebebidir buydu. O günden sonra Goşhan yanına hep gelip giderdi. Onun yardımıyla Tımaf biraz canlanmıştı. Halbuki bundan evvel hastalığının ilk günlerinde koma halinde iken: anası babası bacıları kardeşleri bütün hısım akrabaları ona geliyor hayatı hakkında ona çok şeyler soruyorlar. O da cevap veriyor, perişan halini anlatıyor, ve Tımaf bu anı hayatının en mutlu günü addediyor. Biraz kendine gelip gözlerini açınca, bunların hepsi bir an da yok olup gidiyordu. Tekrar dalınca azgın köpeklerle boğuşuyor, onlar kendini ko-

valıyor, fakat kendisi koşamıyor, köpekler ona yetişip üstüne üşüşüyor, onu ısıyor, yarıyor sürüklüyor ve parçalıyorlardı. Tımaf bir gün bu şekilde hasta yatıp, Goşhanın yardımıyla ayağa kalkınca, her şeyini satıp Türkiye'ye gitmeğe karar verdi.

Artık kış bitmişti: Fakat iklim icabı yağmurlar başlamış çamurlar diz boyunu aşmış, sanki kış geri dönmüştü.

Geceleri bir araya gelince: Kışın şiddetinden bahsedilen uenebata doğru bir gece vakti sessizce yürüyen iki atlıdan biri ormana geldikleri zaman diğerine: Gittiğimiz yer hakkında bana bilgi ver dedi.

Oda arkadaşına — Geldiğiniz yerde gittiğimiz yer arasında ne fark olabilir senin için? Bunu öğrenmen hiç bir şeyi değiştirmez. Ama inanki oraya gittiğine pişman olmayacaksın.

— Ama şimdi bunu kestirmek güç. Diğer cevap verdi fakat bu Allahın belası çamuru çiğneyerek daha şimdi şehirden geldim. Yoruldum, dondum geldik — gidiyoruz. Nereye? Niçin gittiğimizi bilene.

— Bırak canım şimdi ırın gırın etme, yi — diğeri patladı — Şimdi beni dinler sen daha iyi olur. Goşok ile Kanokun konuşmalarını dinlediğimiz akşamı hatırlıyor musunuz? Hani küpü kırıp içindeki peynir suyunu birbirlerine serptikleri akşamı. Bozuştuklarını sanıyorum. Ondan bu yana Goşokun bir kere olsun Kanokun yanına geldiğini görmedim. Bize göre ondan üstün bir varlık olacağını tahmin edemediğimiz ışığımız evvelki gün çocukları için şehre mobilyaları gönderince, o aptal herif aynı gün Pşının yanına gelmişti.

Onlar Kanokun yanında çok oturdu lar. Ne yazık ki o sırada benim vaktim yoktu. Fakat akşamleyin Kanokun evine gidince birbirlerine girmişçesine konuştuklarını duydum. Hemen kapının deliğine kulağımı dayadığımdan hiç şüphelen olmasın. Ne konuştuklarını tahmin ediyorsun

Goaşok bağıyor, öfkeden boğazı tıkanarak. Kanoka kendisini şiddetli karşılayacağını söyledi.

— Bizim ışık gülümseyerek bunu nasıl yapacağını sorunca o deli herif — Şüphesiz bir şey varki söylüyorlar — «Abzahlar hep zır deli» O deli adam ne dersene beğenirsin? Zavallı bir köle olan Tımafa gizli bir sır açacağını, sonra ötekinin kendi soyu için endişeleneceğini söyleyerek ışığı-mıza karşı geldi.

— Söyle sen şimdi. Sen şimdi Tımafa köle olmadığını, denilemeyeceğini söyleyeceksin. Onun hakikaten «prens» soyundan geldiğini sanacaksın. Öyle bir şey yok. Aslına söylemek istiyorsan onların ikisinde bir. Allah kahretsin onlara boyun eğmekten, onlara itaat etmekten, haklarında yapılan dedikoduları onlara iletmekten bıktım, usandım..

Vah vah sevgili ışığına atlığını temizletmek o kadar hoşuma giderdiki. Bir yere gidecek olursan ona atını eğerlettiremezmiydin. Görüyormusun neler oluyor pşılardan korkmağa devam ettiğimiz müdetçe bizim için tehlikelidirler, ama biz onlardan korkmazsak elbetteki onlarda bizden korkacaklar.

İşte oldu allah kahretsin o Pşıları. Evet mukaddes ışığımız o deli abzaha kapıyı gösterince, bende hemen Kanokun misafir odasına girdim.

«Hayırlı akşamlar, sizi vakitsiz tedirgin ettiğim için beni bağışla. Huzur için de yaşayabilmeniz için benim vücuduma ihtiyacınız yokmu?» diyorum.

Kanok gözlerimin içine uzun uzun baktı. Bakışıyla bana itimatlılık telkin ediyordu. Ama ne yapacaksın. Zaman kaybetmenin doğru bir hareket olmayacağını hemen anlıyarak, tekrar söze başladım. «Ey ışığım senin için ölmeğe hazırım. Ben senin ayağının turabıyım ışığım. Söyle itimadını kazanmak için ne yapmam gerektiğini» deyince Kanok yumuşadı.

— Görüyorum — diyor — benim için sadık bir köle olduğunu. İştittim ya Kanokun bana söylediklerini, ben onun kölesiymişim hattâ ona çokta sadıkmışım. Allah kahretsin oldu bir kere. Zararı yok, köle olayım ama bu işi bize faydalı olacak bir şekle bağlamak lâzım.

— Seni üzen şeyi bize söyle ışığım. uğruna canımı feda etmek benim için büyük bir bahtiyarlıktır. — dedim.

Kanok mindere daha rahat oturarak:

Goaşok denen o geçimsiz meşeyi abzahtan ne kadar usandığımı bir bilisen.

Onun bu sözleri niçin söylediğini bilmezmiyim hiç. Bende: «Ey ışığım Goaşoku ömrü sana çok uzun geldi değilmi» dedim.

Kanok biraz düşündükten sonra:

«Evet allah ne muradın varsa versin, Zavallı Goaşok yaşadığını yaşadığı artık onun dinlenmeğe ihtiyacı var» dedi. Onun maksadını hemen anladım o sırada aklıma başka bir şeyde geldi. Tımafa paraları ve daha başka şeyleri de düşünerek Kanoka ima ettim:

«Allah izin verirse Goaşokun işi tamam bu dünyada artık fazla çile çekmeyecek. Amma Tımafa karşı nasıl bir harekette bulunmak lâzım.

Kanok bir şey demeden beni dinliyordu. Fakat bu sözlerimin onu çok etkilediği yüzünden belliydi. Böyle davranmaktan başka neyim kalmıştı ki zaten?

«Benim sana karşı olan sevgi ve sadakatım Tımaf hakkında istittiklerimi senden saklamağa müşade etmiyor» dedim ona.

«Nedir o istittiklerin (6) diye sorunca dayanamıyarak.

«Bilmiyorum — dedim — sözlerime inanacakmısın? Fakat ben bu sözleri kulak-

larımla duydum. Kanok evde yok deyince öfkelenip yumruklarını sıkarak ve senin evinden yana yumruklarını sıkarak: «Hele dur bakalım aptal nogay köpeği seni, ben seninle konuşabilirim. Yalnız şimdiki sorduğum tek soruyla değil daha başka şeylerle de soracağım ben senden dedi. Bağışla beni işğımız, fakat sülalene küfür etti. Zavallı koca budala. Bu sözleri Kanok işi tince ne hale geldiğini anlamak imkânsız. Özet olarak söylemek icap ederse kısrağı keptanıpın yanına götürüp onu ata sürtilerine katmamız icap ettiğini Kanok bize sıkı sıkı tembih etti. Sen birde nereye gitmişimizi soruyorsun.

— O kısrağ bu yaz Tımafin Yiğilerin yanına götürdüğü mü

— Ta kendisi.

— Ne iyi ettin.

— O hala Tımafin kısrağı elden çıkardığını bilmiyor.

— Artık şimdi anlıyorum. Goaşokun işleri nasıl onun hakkında neye bağladığını neye karar verdiniz.

— Artık onun işi tamam. Goaşokun cenazesini yarın kaldıracaklar.

— Nasıl Yoksa onun işini sen mi bitirdin

— Yok canım akşam onun yanına uğradığım zaman, artık öbür dünyaya gitmeğe karar verdiğini gördüm. Ne olursa olsun o mühim değil ecelliği onun boğazını adamakıllı çıktı. İhtiyarın boğazını sıkan ipi çözüp çıkarmak benim işim değil. Onun çocukları var. Gerçekten ihtiyarın acınacak hali var. Fakat onun intihardan başka çıkar yolu yoktu. Onun kaderi öyleymiş.

Diğer prens düşünerek — şaşılacak şey doğrusu — dedi.

— İkiside gülüşerek, öbürü — kötü bir şey değil — diye ilâve etti.

O gece Tımağ doğru dürüst bir uyku uyuyamadı. Üzerinde yırtık bir yorgan, kalan mülkünü satarsa ne kadar parası olacağını, yol masraflarını çıkardıktan sonra kendisine ne kadar para artacağını hesaplayıp sedirin üstünde yatıyordu.

Soğuk ıslıklı rüzgâr Tımağın küçük köhne evini alıp götürcekmış gibi saldırdı. Tımağ dünkü hesabıyla bu günkü hesabı arasındaki bir kaç şom altın farkını düşünürken, pencerenin yanında ayak seslerini andıran tıktırtılar duyar gibi oldu. Ve bu sesler onu ürpertti. Tımağ son zamanlarda her şeyden korkmağa başlamıştı zaten. Onun bu korkusu, en fazla Türkiyeye gitmesine engel olacak bir şeyin karşısına çıkmasından ileri geliyordu. Tımağın bütün vücudu kulak kesilmiş gelen ayak seslerini dikkatle dinliyordu. Rüzgârın arasında fısıltı şeklinde insan sesleri de gelmeğe başladı.

— Kim o? — diye soğukla korkunun etkisiyle Tımağ titreyerek sordu. Fakat onun bu sorusu cevapsız kalınca korkudan büsbütün tüyleri ürperdi.

Tımağ yalnızlığın ve kendisine yardım edecek birisinin olmayışıyla daha fazla korkmağa başladı.

Rengi uçmuş, korkudan dudakları uçaklanmış «La ilaha illallah Muhammeden Resulullah diye mırıldanıyordu. O anda Tımağın evinin kapısı öksürük sesleriyle birlikte çatırdadı. Tımağ ne yaptığını farkına varmadan birden ayağa fırlamış karanlıkta ne yapacağını bilmez bir halde beklerken kapı birden devriliyordu ve bunu bir düdük sesi takip etti.

Tımağ karşısında yüzleri maskeli izbandut gibi iki adam buldu. Bu işler hep göz açıp kapayacak kadar bir zaman içinde oluvermişti.

Neticede Tımağ kafasını paramparça eden bir demir darbeğiyle yere serilivermişti.

Sabahleyin hâdisе mahalline gelen polis Tımafin evinin yanında toplanan halkı dağıttı. Tımafin evindeki eşyalar karıştırılmış alt üst edilmiş kırılmış, parçalanmıştı. Evin ortasında küçük bir eski sandık yuvarlanıp duruyordu. Zavallı Tımafin kafası parçalanmış cansız yatıyordu.

Ueneu bate gidenler birinci cihan harbinden evvel olduğu gibi bu günde karpısı penceresi kırılmış pervazları dökülmüş damı çökmüş, çürümüşe vakit bulamadan avludaki tek tük ağaçlar toprak yığınlarına yarıya kadar gömülmüş o küçük evi tekrar görüyorlardı.

Halk o zamanki sefil hayatını çoktan unuttuğu o sıralarda Tımafin penceresinde hiç ayrılmıyan, onun iniltilerini yakarışlarını gülüşlerini dinleyerek ona buna iletip dedikodusunu yapan genç ve dinç olan Hamsas: şimdi gözlerinin feri kesilmiş ve hayli ihtiyarlamıştı.

Fakat şimdide Tımaf o zaman Allahı bırakarak cinlerin padişahların yardımını istediği için Tımafin allahın gazabına uğradığı şeklinde Hamsas Tımafin dedikodusunu yapmağa başlamıştı.

Hamsas bunlardan banada bahsetmişti. Bende onları yazmıştım. O yazılar hala bende duruyor. Şimdi o hadiseler üzerine yıllar geçmiş hayat şartları değişmiş

Hamsasda ölülere karışmış yeni insanlar türemiş yaşantılar başkalaşmış yenileri eski hayat şartlarını çok gerilerde bırakmış yenisine ayak uydurmuş ilerleyip duruyor.

Şimdi Tımafin yurdundan eser kalmamış oralar hep birer tarla olmuş Ueneu bathılar oralara mısır tütün ekip yetiştiriyorlar. Kanokun kerpiçten yapılmış evinin bir kısmı okul binası diğer kısmı ise Kan-tuk çiftliği idaresinin iş yerleri olmuştur. Şimdi orada arkalarını duvara vermiş Kanokun huzurunda el pençe duranlar yok artık.

Bu küçük hikâyeler anlatılan eski insanların yaşayış ve çalışma tarzlarını bu gün burada çalışan gençler rüyalarında bile göremezler. Yeni hayatın kökten söküp attığı köleciklerin kurnazlıklarıyla casusluklarıyla insanlara yaptıkları zulümlerle tıka basa doldurulan tarihi Adıghe işçisinin yürüdüğü meşakethli yolu o hayatı yaşamayı bu günkü gençlerin bilmesinde fayda vardır.

Onların halkın pestilini çıkararak nasıl çalıştıklarını zavallı halkın onların elinden neler çektiğini bu günkü yeni düzenin iyiliğini daha iyi idrak etmeleri onu daha ileri götürmeleri için bu günkü gençler bil-sinler ve hallerine şükretsınler.

ABONELERİMİZİN DİKKATİNE

Dergimizin yeni yıla ait abone süresi dolmuştur. Yeni yıla ait abone ücreti dolupda henüz abone ücretlerini göndermemiş olan okuyucularımızın 1969 yılı abone ücretini göndermelerini önemle duyururuz.

ADRES: Emek Mahallesi 75 sokak No: 61/5 ANKARA

NARTLARIN HİKÂYESİ

Derleyen : B. Baturhan

Hikâyemiz halen Amerikanın N.J. Eyaletinde yerleşmiş bulunan, Kuzey Kafkasyanın Osetin (İron) kabilesinden A.P. Zurayev'in 1967 yılında Newyork'ta yayınlanan 137 sayfalık bir eserinden alınmıştır.

A.P. Zurayev, daha çok eski tarihler üzerinde araştırmalar yapmakta ve o çağların Oset tarihini aydınlatmaktadır. Bu konuda 1966 yılında Rusça olarak yazmış bulunduğu «Severniye irantsi Bostornoy svopi Severnoro Kafkaza» (Doğu Avrupanın ve Kuzey kafkasyanın ironlara) adlı ve 341 sayfa tutan bir eseri daha mevcuttur.

SOSLAN ve TATRAZIN OĞLU ALİ BEG

Soslan'ın her şeyde ve her yerde talihli vardı. Bir gün ava gitmişti. Bütün gün dolaşmasına rağmen hiç bir ava rastlamayınca Beştav dağı tepesine çıktı. Oradan Kuma ovası yönünü seyrederken arkasında saban'ın toprakta bıraktığı gibi iz bırakarak yürüyen bir yaratık gördü. Bu yaratığı ilgi ile izleyen Soslan-Acaba bu ne olabilir? diye düşündü ve sonra onu takibe koyuldu. Ne görsün?. Atının üzerinde uyuklayarak ilerleyen dev bir insan. İzi de omuzundan sarkan ve ucu yere değen mızrağı bırakmaktadır.

Soslan, Hih... Tanrı bana bir ganimet gönderdi diye düşündü ve kılıcını devin kafasına bütün gücü ile indirdi. Kılıç deve en ufak bir zarar vermeden geri fırladı. Bu defa sadagından çektiği okunu fırlattı? Alınan vuran ok dev'i uyandırdı. -Nedir bu sineklerden çektiğim, uyumaya bile bırakmıyorlar -diye homurdanırken karşısında korkudan titreyen Soslan'ı gördü. Dev atını Soslanın atını göğüsleyince bir Kabartay ölçeği kadar öteye fırladı ve atından düştü. Bir müddet Soslan'ın kendisine gelmesini bekleyen Dev mızrağını onun heybesiyle eği arasından sokarak yerden kaldırdı ve atına aldı. -Allah bana dağ kuşu gönderdi

diye söylendi. Soslan yılan dili gibi dilyle yalvardı. Onu atından tekrar yere koyan Dev -Ben Tatrazın oğluyum, sen kimsin diye sordu. Sislanda kendisini tanıttı; Ha... sen benim çoktan beri aradığım adamın Soslan, sen benim altı kardeşimin katili sin, şimdi seni burada öldürmem lazım dedi. Soslan daha çok yalvardı, -Şimdi beni öldürme, izin ver evime gidip işlerimi ayalayayım, kadınlarımın birine emanet edeyim, sana Nart'ların yemini ile yemin ederim ki bir hafta sonra Horan dağına gelirim dedi. Eskiler sözlerinin eriydi, bu inançla Soslana da güvenebileceğini düşünen Tatrazın oğlu onu serbest bıraktı.

Soslan kalkık omuzları üstündeki başı eğik oradan uzaklaştı ve Ahsine'nin yanına geldi ve başına gelenleri, Ali beğ'e yeminle verdiği sözü anlattı. Ahsine Nart'ların ilahesi, Soslanın da annesiydi. Soslanı dinledikten sonra :

- Tanrının dediği olur, Tanrı isterse sana hiçbir şey yapamaz. Şimdi hemen git ve mümkün olduğu kadar çok kurt avlayarak derilerini bana getir dedi.

Sislan Terek nehrinin dikenli kıyılarna koşup kurt vurdu ve derilerini Ahsine ye getirdi. Ahsine bir hafta içinde onlardan kürk dikti. Soslanın hareket etme zamanı gelince atının yeleğine ikiyüz muhtelif çingirak bağladı, diktiği kürkü de ters olarak Soslana giydirdi.

- Şimdi git ve Horan dağına daha önce yetiş, orada atından in ve atını gizle, ben bu sırada gelir bulutların ardından seni gözlerim. Ali beğ gelir gelmez üç defa Soslan neredesin? diye sana seslenecektir, hiç cevap verme. Senden cevap alamayınca oradan ayrılacaktır. İşte tam o döndüğü zaman sen atına atla ve ona cesur olduğunu göster ve hiç acuma adedj.

Soslan Ahsine'nin tevsiyelerine uydu ve Horan dağına Ali beğ den önce ulaşa-

rak beklemeye başladı. Tatrızın oğlu Ali beğ gelince -Soslın neredesin? diye bağırdı cevap alamadı. Soslan neredesin? ... Suzünde durmadın diye tekrar gürledi, yine cevap alamayınca -Yeminin başına gelsin! diye geriye döndü. O anı kollayan Soslan hemen atına atlayarak, -Buradayım, beni lanetleme! diye atını Ali beğe doğru sürdü. Kurt derilerinin kokusunu alan Ali beğ'in atı ürkü ve ters yönde koşmaya başladı. Aynı anda arkasından ilerleyen Soslan'ın atının yerindeki çingıraklardan çıkan çeşitli nağmelerden çılgına dönen at kendisini yerden yere atıyordu. Ali beğ atına hakim olamıyordu, durdurmak için kulaklarını sonra yerlesini kopardı, ağızındaki gemi parçaladı, fayda etmiyordu. Nihayet boynunu kesti at ölü olarak yere yığıldı. Soslan vakit kaybetmeden oklarını düşen Ali Beğ'in sırtına yağdırdı ve onu öldürdü.

Soslan ölü Ali beğ'in silahlarını alıp atına bindi, büyük yola çıkınca 12 katırla odun götüren Tatrızın hizmetkârını gördü ve onu tanıyarak :

— Git Urunduk Ahsine ye (Ali beğ'in anneği) müjdeler olsun, iyi haber getirdim sana oğlun Soslanı öldürdü, artık matem el biselerini çıkar. (Urunduk Ahsine öldürülen altı oğlu sebebiyle matemdeydi) ziyafetler ver de dedi. Bu haberi alan hizmetkâr hatırlarını bıraktığı gibi koştu ve Urunduk Ahsine

sineye ve kendine söylenenleri hemen sıraladı.

Urunduk Ahsine — Peki senin hayvanların nerede? diye sordu. Hizmetkâr — Bana bu haberi veren adamın atı yorgundu, yavaş yürüyerek o getiriyor deyince de — sana bu haberi veren ne biçim bir adamdı? diye sordu.

Hizmetkâr — Omuzları yükçek başı eğikti, korkunç bakışları vardı, bir omuzunda yazılar diğerinde haç ve omuzlarının arasındayıldız görünüyordu. Küçük bir ata binmişti dedi.

Urunduk Ahsine — Öyleyse ocağım battı... o, Soslanın ta kendisidir, son oğlumu da öldürdü ve beni mahvetti diye kederle inledi. Hizmetkâr şaşırmişti, hemen kaptırlarını bıraktığı yere koştu oysa Soslan onları çoktan alıp gitmişti. Halk Soslanın arkasından koşmak istedi Urunduk Ahsine engel oldu, — Oğullarımdan hiç biri arkalarından yaralanıp ölmedi. buna iş önden vurup ölmek nasip olmadı. Gidiniz, bakınız arkasından vurulup ölmüşse demektir ki korkaktı, öldüğü yere gömün, kabristana lâ yak değildir. Yok önden yaralanıp öldü iş cesur olarak ölmüştür. O zaman getirin, kardeşlerinin yanına mezarlığa gömün dedi.

Ali beğ'in öldüğü yere gidenler atının leşini görünce felâkete atın sebep olduğunu anladılar, ölüsünü kabristana getirerek usu liyle toprağa verdiler.

Çerkesler Milletmidir ve Demoklesin Kılıcı

Dr. Vasfi GÜSAR

Son çıkan (KAFKASYA) Dergisini (sayı 20 Eylül, ekim, kasım 1968) okudum Gözüm bir yazıya ilişti. Ankara'da bir salonda verilmiş bir konferansın özeti. Konuşmacı Yaşar Bağ adında bir zat. Yazan; ÇERKESLER MİLLETMİDİR? konusunu ele almış, millet ve devlet adı üzerinde durmuş, incelemiş isbatlamak için bazı buluşlar ortaya atmış ve çerkeslerin bir millet olmadığını ve bulunduğu yerlere göre bir parça, bir ek olduğu sonucuna varmış.

Konunun bilim yönünden bulunuşu bir tartışma konusu olma pozunu vermiş. Çünkü Çerkeslerin bir millet olmadığını belirtmek, pek de yerinde olmayan bir konu seçilmek ve üzerinde durmak Türkiyemizin bu günkü hürriyet ve özgürlük havası içinde demoklesin kılıcını başımızda sallayarak topluma bir korku, bir baskı yaratmak ve müreffeh bu yurdumuz içinde 18 yıldan beri kokladığımız güzel hava ve hür varlığın kısılmasına, zincirlenmesine, fena izler yaratma kokusu veriyor bizlere.

Yazıda milletin çeşitli tarifleri yapılmış, Fransız bilgini Renan'ın 1882 de (Seksen yedi yıl önce) yaptığı tarif öne konmuş: (Millet belli sosyal ve tarihi bir gayenin tahakkuku için birlikte yaşama arzusunda bulunan bir insan toplumdur) ile yazar Necmettin Sadak'ın (Kültür ve gelenek birliği) ve Ziya Gökalp'ın (Millet aynı terbiyeyi almış olan ferdlerden ibaret bir topluluktur) nazariyesine dayanmış. Sayın Yazar: Bağ; bu tez ve felsefeleri, düşünceleri ele almış ve bu tezleri milletlerin varlıklarına ya da yokluklarına temel göstermiş.

Gerçekte bir çok bilginler milletin tarifini daha geniş ve daha canlı bir şekilde

belirtirler ve (Millet aynı dili konuşan, tarihiye sahip olan, aynı toprakları yatan bilmiş olan, bağımsız yaşamak ülküsünde birleşip, milli amaç edinen halk toplumdur) derler ki bu tarif yazarın belirttiği problemler yanında da bilgiç bir tabirdir, hattâ diyebilirim ki daha doğrudur. Bununla beraber bu tabirler ÇERKES TOP. LUMU için de düşünülebilir. Onlarda aynı dili konuşur pek eski bir tarihe sahiptirler. Cumhuriyetler, krallıklar kurmuş, varlıklarını göstermiş haklarında yüzlerce, binlerce eserler yazılmış bir milletdirler. Onlarda ÇERKESYA'yı anayurd bilmişler, onun uğrunda ölmüşler ve bağımsızlığı için çalışmışlardır. Onlar da Necmettin Sadak'ın dediği gibi (Kültür, gelenek - adet, anane birliği) ile Ziya Gökalp'ın dediği gibi (Aynı terbiyeyi), çerkes terbiyesi almış kişiler ve topluluklardır. Dilleri, giyimışleri kılık kıyafetleri, oyunları, müzikleri, âdetleri, ananeleri ev teşkilâtı ve her şeyleri büsbütün başkadır. Hattâ fizyonimleri ve davranışları. Üstelik de son derecede savacıdırlar. Ünlü Rus generali Fedayef, Kafkas - Rus harplerinden kitabında bahsederken «KAFKASA; Harp ve vuruşma görmüş fedakârlığa hazır 280 bin kişilik bir ordu sevk olunmuştu. Bu ordu ile Mısır'dan Japonya'ya kadar bütün bir kıtayı Asyayı Fethetmek mümkündü der (1). Bu millet gaye uğrunda da Kral Baksan; Yinal, Şeyh Mansur Hacı Giranduk Berzeg ve İmam Şamil gibi bir çok kahramanlar da yetiştirmiştir. Tanınmış Türk yazarı Süleyman Nazif bir eserinde Şeyh Şamil için «Anibala Şeyh Şamil kadar hiç bir kahraman benzememiştir» der (2).

Anibal Kartaca'nın ünlü kralı olup yıllarca Romalılarla savaşmıştı. Çerkesler hakkında gerek yabancı dillerde ve gerek kendi dillerinde bir çok eserler yazılmış.

Büyük Kafkas Gecesi Yapıldı

Derneğimizin Büyük Kafkas Gecesi 14.Aralık.1968 tarihinde Ankara Selim Sırrı Tarcan Kapalı spor salonunda yapılmıştır.

Çok büyük bir topluluk huzurunda yapılan Kafkas gecesinde, ekibimizin milli oyunları büyük hayranlıkla izlenmiş, bilhassa geçen senelere göre ekip elemanları genç kardeşlerimizin gösterdikleri form dikkati çekmiştir.

Kıymetli ekip hocamız Elbruz Gaytaoğlunu ve onun genç elemanlarını tebrik eder, başarılarının devamını candan dileriz.

SAKARYA GECESİ

Ankara Kafkas folklor ekibimiz 25.Ocak.1969 gecesi Adapazarı kapalı spor salonunda Adapazarlıları hayranlık içerisinde bırakan büyük bir Kafkas gecesi vermişlerdir.

Geceye katılan pekçok hemşeri köylerden gelmiş ve millî oyunlarımız coşkun gösterilerle izlenmiştir.

Folklor ekibimize gösterilen büyük ilgi

Ankara K. Kafkas Kültür Derneği folklor ekibinin Ankara'daki büyük başarılarından dolayı, şöhreti bütün yurda yayılmış bu arada Antalya'da ve Adana'da ikişer gecelik folklor gösterilerinde bulunmak üzere davet edilmiştir.

Halkevleri Kuruluşu Gecesi

Türkiyenin en ünlü ekiplerinin katıldığı Halkevleri kuruluşunun yıl dönümüne (19. Şubat. 1969) katılan ekibimizin başarısı yine büyük olmuştur.

KONFERANSLAR

Ankara K. Kafkas Kültür Derneğinin her ay düzenlediği konferanslar devam etmektedir.

Bununla ilgili olarak :

1.Aralık.968 tarihinde Cahit Tutum «Yabancı Kaynaklara göre Çerkes muhacereti»

5.Ocak.1969 tarihinde İzzet Aydemir «Kuzey Kafkasyanın etnik durumu»na kısa bir bakış, bugünkü politik durum ve Batı Kafkasyalılar»

2.Şubat.1969 tarihinde Hasan Yediç «Çerkes gelenekleri ve yabancı gözüyle Çerkesler» konulu konferanslar hemşeriler tarafından çok büyük bir ilgiyle izlenmekte, konferansların devamlı olması istenmektedir.

İSTANBULDA

İstanbul Kuzey Kafkas Kültür Derneğinin yıllık balosu 17 Şubat 1969 tarihinde seçkin bir seyirci topluluğu huzurunda HİLTON otelinde düzenlenmiş ve gece çok başarılı olmuştur.

Tebrik ederiz.

İSTANBUL'DA KAFKAS SAUNA AÇILDI

Çerkes tarihi müellifi Bekmürze Şora Noghumuka'nın torunu tanınmış iş adamlarından hemşerimiz Mimar Bahri Yeğiner'in İstanbul'da Kadıköyünde Bahriye Caddesinde Adliye binası yanında KAFKAS SAUNA adıyla kurduğu banyo ve hamam İstanbulun ileri gelen bir toplumun katılmasıyla ve güzel bir törenle 3 ocak 1969 da açılmıştır. Verilen kokteyl partide sayın Bahri Yeğiner tesis hakkında güzel açıklama yapmıştır. Saunanın fizik tedavi kısmı, ultraviyole, enfra ruj, radar, ultra san, galvan ve diyatermi tedavi kısımları, masaj bölümleri, kuaför salonu, büfe, Amerikan bar, 12 tek kişilik kabin odası, 28 gardroblu genel soyunma ve dinlenme yeri, ve bir defada 40-60 kişi soyunup yıkanma yeri, sıcak sauna odası, soğuk ve sıcak duşlar, havuz, soğuk hava, dinlenme terası ve bahçesi bulunan ve müzikli intizar ve istirahat salonu olan bir tesisdir. Sayın hemşerimizi tebrik eder başarılar dileriz.

VEFAT HABERLERİ

Sivas eski mebusu merhum Emir Paşanın oğlu, Dr. Mumtaz Marşan, Musliha Özel, Mahmut Marşan ve Muzaffer Marşan'ın babaları, Trabzon teknik üniversitesi rektörü Prof. Ahmet Özel'in kayın pederi, Dr. Vasfi Güsar ile Ceyhanlı merhum Hüseyin Bakırlı (Şav) nın dünürleri Hamit Marşan'ın 31 Ocak 1969 tarihinde Ankarada vefat ettiği ve cenazesinin Sivasa götürülüp aile mezarlığına defnedildiği üzüntü ile öğrenilmiştir. Marşan,Özel Güsar ve Bakırlı ailelerinin kederlerini paylaşır başsağlığı dileriz. Allah rahmet eylesin.

Kıymetli hemşerilerimizden Semih Thabısım'ın babası Hasan Thabısım'ın Amman (Ürdün) da vefat ettiğini üzüntüyle öğrendik.

Kıymetli kardeşimize baş sağlığı diler, merhuma tanrıdan rahmet dileriz.

Uzunyayla'nın Pınarbaşı ilçesinden Khuke Mesut beyin büyük mahdumu Ali Remzi Özdemir Müptela olduğu hastalıktan kurtulamıyarak 24.1.969 tarihinde İzmirde hakkın rahmetine kavuşmuş ve cenazesi İzmirdeki hemşerilerle daire arkadaşları tarafından kaldırılarak ebedi istirahatgahına tevdi edilmiştir. Rumi 1321 de Pınarbaşında doğan merhum, Adige lisan ve geleneklerine hakıyla vakıf, her zaman, her yerde hemşerilerin yardımına koşan, onların dertleriyle ilgilenen bir hemşeriydi. Son olarak İzmir Tekel fabrikası levazım şefliğinde bulunuyordu.

Hastalığının nüksettiği 2 ay öncesindenberi yegeni ve Türkiye Kafkas Kültür Derneği başkanı Dr. Cahit Beşgür'ün büyük gayret ve ihtimamına rağmen merhum kurtarılamamıştı.

Merhuma tanrıdan rahmet diler, ailesine baş sağlığı dileriz.

BAYRAMLAŞMALAR

Haber aldığımızı göre Düzce, Bursa, Sakarya, İzmir, Antalya Kafkas dernekleri geçen Ramazan bayramında üyeleriyle bayramlaşma törenleri düzenlemişlerdir.

TEŞEKKÜR

Gerek yurd içi gerekse yurt dışından (Amerika, Ürdün, Suriye, Kuzey Kafkasya) yeni yılımızı ve bayramımızı kutlayan, hemşehrilerimize teşekkür eder, yeni yılın hayırlı olmasını dileriz.

EVLENMELER

Ankara K. Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Yavuz Alun ile Türkan Doğan'ın evlenme törenleri 22.12.969 tarihinde Ankara Orduevi düğün salonunda kalabalık bir hemşeri topluluğu huzurunda yapılmıştır.

Çukurova K. Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Refik ile Müka-fat'ın düğün törenleri 22.12.1968 tarihinde Adana'da yapılmıştır.

Düzce Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Aydın Ersoy ile Lamia Özbek'in nikâh törenleri 12.1.1969 tarihinde Düzce Belediye nikâh dairesinde yapılmıştır.

Dergimiz genç hemşehrilerimizi tebrik eder, mutluluklar diler.

DOĞUM

Kıymetli hemşehrilerimizden İsmail Han'ın bir kız çocuğu dünyaya geldiğini öğrendik. Janset adı verilen yavruya uzun ömür diler, ailesini kutlarız.

Kıymetli hemşehrilerimizden Hasan Dinç'in bir kız çocuğu olmuştur. Yavruya uzun ömür diler, ailesini kutlarız.

BURSA'DA

Bursa Kafkas kültür ve yardımlaşma Derneğinin 1968 - 1969 çalışma yılının ilk 9 ayı içerisindeki faaliyetleri.

1) 28 Nisan 1968 pazar günü hemşehri köylerle tanışmak amacıyla Yalovanın Güney ve soğucak köylerine gezi düzenlemiş ve çok alaka tophiyarak tanışmayı müteakip mahalli oyunlar oynanılmıştır.

2) 19 Mayıs pazar gecesi Bursa kültür park romans aile bahçesinde muazzam bir ilk bahar kfkas folklor gecesi düzenlemiş 1500 e yakın Bursalı tarafından alâka ile izlenmiş ve çok başarılı bir gece yaşanmıştır.

3) Ekibimizin yetişmesinde salonlarını tahsis etmek suretiyle derneğimize yardım etmiş bulunan Altıparmak ilk okulu aile birliği gecesine bir şükran borcu olarak katılmış ve geceye ayrı bir renk vermiştir. 6/5/1968 gecesi)

4) 21, 22, 23 Haziran 1968 tarihlerinde Adapazarı kurtuluş şenliklerine katılmış ve çok iyi intibalarla Bursaya gelinmiştir?

5) 11 Temmuz 1978 ayında 7 ci Bursa festivaline katılmış genel programındaki saatlarda Bursa ziyaretçi ve hemşehrilerine kfkas folklorü örnekleri gösterilmiştir.

6) 7 Ağustos 1968 gecesi İstanbulun Gölcüğüne gidilerek assubay gazinosunda bir hemşehrinin sünnet cemiyetini kfkas oyunları ile süslemişlerdir.

8) 2 kasım cumartesi gecesi Bursa kültürpark söğütlü lokantasında ANANEVİ pasta gecesi yapılmış 160 davetliye kaçamak, Çerkestavuşu, Ezme barbunya, Çerkes peyniri, Eşkili sızbal, yoğurt ve meyve yedirilmiştir. Yemekler tamamen derneğin kadınları kolu tarafından bizzat yapılmıştır.

8) Dernekte birde kadınlar kolu teşkil edilmiş her ayın ilk salı günü dernek lokalinde toplanarak aralarında tanışmak ve bazı sosyal davalara eğilmek imkânı temin etmektedir.

9) 16/11/1968 Cumartesi gecesi Biga yakınında bir hemşehri köyün elektriğe kavuşması amacıyla düzenlenen geceye katılmıştır?

10) Dernek üyelerinin tahsilde bulunan çocuklarına faydalı olmak gayesi ile Cumartesi ve Pazar sabahları Matematik, İngilizce kurslarını ücretsiz olmak üzere yürütmektedir. Ayrıca her ayın ilk çarşamba gecesi dernek lokalinde kültür filmi göstermektedir.

11) Dernek herbayramın ikinci günü kendi lokalinde üyeleri ile bayramlaşma usul ittihaz etmiş, 1969 yılbaşı gecesinide Bursa 11 eylül ilk okulu salonlarında topluca eğlenerek karşılamışlardır.

Aktüalite

İZMİR'DE KAFKAS GECESİ

İzmir Kuzey Kafkas Kültür derneği birinci kuruluş yılı dönümü dolayısıyla 12/X/1968 tarihinde İzmir kültür park merkez evlenme dairesi salonunda bir tören toplantısı yapmış güzel ve neşeli bir gün yaşamış ve hatıralar kutlanmıştır. Tebrik eder başarılar dileriz.

EVLENMELER

Kıymetli hemşhçerilerimizden Tacettin Tok ile Yıldız Kök'ün düyün törenleri (Nısaşe) 19/9/1968 tarihinde uzunyayla Pazarsu Köyünde kalabalık bir hemşhçeri topluluğu huzurunda yapılmıştır.

Tebrik eder mutluluklar dileriz.

***

İstanbul Kafkas kültür derneği üye'lerinden İsmet Haratoka ile Uzunyayla (Pınarbaşı) daki hemşhçerilerinden ve Duman ailesinden Aygöl hanımın düğün töreni 28/X/1968 günü İstanbul Şişli Nis salonunda kalabalık bir hemşhçeri toplu munun katıldığı düğün töreni çok neşeli geçmiş milli oyunlar oynanmış ve eğlenilmiştir Yeni çifti tebrik eder mutlu günler dileriz

***

Hayırseven hemşhçerimiz Bermalı Ahmet Varde uzun süren bir bekârlık hayatından sonra Bigalı bir hemşhçerimiz kızla evlendiğini sevinçle öğrendik. Yeni bir hayat değişikliğine kavuşan aziz hemşhçerimize ve kurduğu aileye sağlık, saadet diler tebrik ederiz.

***

İstanbul Kafkas kültür derneği üyelerinden Düzceli hemşhçerimiz Sermet Özenç (Şhabe) ile Dernek üyelerinden millî güreşçi hemşhçerimiz Hamit Kaplan'ın hemşhçerisi Bn. Kadriye'nin Düğününün 26 Ekim 1968 tarihinde Düzce Orkide düğün salonunda yapıldığını sevinçle öğrendik. Şhabe ve Kaplan ailesini tebrik eder gençlere uzun ve mutlu günler dileriz.

VEFAT HABERLERİ

İstanbul Kafkas kültür derneği kıymetli üyelerinden Hasan Yurdakul kardeşimizin ağabeyisi Nazmi Yurdakul'un Gönende 5/X/1968 tarihinde vefat ettiğini tesürle öğrendik. Yurdakul ailesinin acılarına katılır başsağlığı dileriz. Allah rahmet eylesin.

***

İstanbul Kafkas kültür derneği kıymetli üyelerinden ve yöneti mkurulundan emekli albay Hayrettin Öрге'nin kayın validesinin 16/X/1968 günü İstanbul'da vefat ettiğini üzüntü ile duyduk. Allahtan rahmet ve Öрге ailesine başsağlığı dileriz.